ANUL I. No. 5 MAI 1932.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociaţia culturală „Cuvânt Moldovenesc“

Director PAN. HALIPPA

Monumentul lui Ştefan cel Mare — Chişinău.

SUMARUL:

Redacţia şi Administraţia: Chişinău, str. Iaşilor No. 15.

Asociația Culturală „CUVÂNT MOLDOVENESC"

Recunoscută persoană juridică prin sentința Tribunalului Lăpușna S. I.

Scopul Asociației:

ART. 1. din statut: Se înființează cu sediul în Chișinău și pe timp nelimitat, o asociație pentru crearea, ajutorarea și susținerea faptelor de cultură națională și educație cetățenească cu denumirea „Cuvânt Moldovenesc".

ART 2. Ea va ajuta populația din Basarabia în scop de-a progresa pe calea culturei naționale, educației cetățenești și în domeniul economic, încurajând-o și sprijinind-o în toate începuturile bune.

Președinte, PAN. HALIPPA

Anibal Gheorghiu Secretar g-l

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorități, lei 500

Colaboratorii revistei:

Alexandrescu C.,—Ceslav Ambrajevici,—Arbore Zamfir,— Acafatov Mihail,—Antohi Panait, — Balan St.,— Balbareu I.,—Boga L. T., — Bogos D., — Boldur A.,— Bulat Toma, prof. universitar, — Bulat Ștefan, — P. Bajbeuc-Melicov,— Cazacu Aurel,—Cernăianu Constantin D-r., — Cerchez Ecat., — Ciobanu Ștefan, membru al Academiei Române, — Al David, — Constantinescu-Iași Petre, profesor universitar, — Crihan Anton, — Cujbă Sergiu, — Cuzminschi Pavel, — Cardaș Agricola, — Cioflec Romulus, — Ciachir Mihail, — Dunăreanu N., — Dumitrașcu Ion, — Fală Profir, — Firică Petre, — Friptu Iulian, — Frunză Auxentie, — Gala Galaction, — Ghibu Onisifor, prof. univ., — Ghelmegeanu Mihail, — Ghenzul Vasile, — Gheorghian Petre, — Georgescu-Vrancea Const, — Halippa Pantelimon, — Haneș Petre, — Harea V.,—Miron C. Holban,— Hotnog T., — Haneș V.,— Iacobescu Th.,—Iov D.,—Ioncu T.,—Ionescu Darzeu,— Ispir Mircea,— Luțcan Anton, — Lașcu Vasile, — Macovei Ioan, — Madan Gh.,— Mitchevici Iuliu, — Marian Liviu, — Munteanu Donar, — Negrescu Ioan, — Nastase Gheorghe, conferențiar universitar, — Niculiță N. I. — Obreja-Iași G., — Pelivan Ioan, — Popovschi N., — Profiri N., — Poleac Manuil, — Porucic T. — Popescu Constantin, învățător, — Smochină Nichita, — Cezar Stoica,— Spătaru N., — P. V. Stefănucă, — Teianu Const., — Terziman Al., — I. C. Teodorescu, prof., — Tudor Iorgu, — Teodorescu Const., avocat, — Vitt. Popa, — Ușurelul Al., — Usinevici Șt. Dr., — Vasiliu-Hasnaș Elena, — Vicol Teodor, D-r, — Vrabie Grigore — Zaborovschi I. — Știrbu T. A.

ANUL I. No. 5 MAI 1932.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ
Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"
DIRECTOR: PAN. HALIPPA

10 Mai 1866

— UN MOMENT ISTORIC —

Ziua de 10 Mai este ziua sărbătorii naționale a Românilor. 10 Mai sintetizează un tragic trecut, din care a izvorât strălucirea prezentă și a pregătit apoteoza viitorului unui neam.

Faptele comemorate în această zi rezumă în ele toate străduințele și jertfele trecutului, mulțumită cărora România stă azi cu cinste în rândul țărilor civilizate ale Europei.

Nu se poate despărți progresele civilizației făurite de geniul și firea poporului român — pornind dela data istorică de 10 Mai 1866 — de cumpănita, înțeleapta și norocoasa cârmuire a primului său rege. Viața regelui Carol I, petrecută din cea dintâi tinerețǎ și până la moarte pe pământul țării noastre, se identifică cu cea mai fericită perioadă a jumătății a doua a veacului XIX din istoria țării noastre.

Ziua de 10 Mai nu evoacă numai fenomenul de cristalizare în forme trainice ale unui nou stat modern: România, ceeace a prilejuit putința desvoltării în mediul său firesc unui nou suflet de popor european: poporul român; ea evoacă și pe călăuza înțeleaptă a acestui stat și a acestui popor: pe regele Carol, a cărui soartă s'a împletit o jumătate de veac în cea mai fericită unire cu țara și neamul, asupra cărora a domnit.

Sunt potriviri minunate ale sorții!

Cine putea prevedea că tânărul prinţ german, născut în apropierea izvoarelor Dunării, în ţară străină şi depărtată, crescut şi educat într'un mediu apusean, aşa de deosebit atunci de al nostru, făcând parte din vestita familie regească a Hohenzollernilor — din Prusia, să părăsească leagănul său, al părinţilor şi strămoşilor săi, să rupă cu un trecut tradiţional al naţiunii sale, şi să pornească, mânat de o încredere tainică, spre o ţară pe atunci atât de îndepărtată a Răsăritului, ţară mică, săracă, supusă împărăţiei turceşti şi ameninţată de vecini puternici, şi în care ţară — cu trecerea anilor, din tânăr devenind bărbat în puterea vârstii şi apoi bătrân, să vadă cu ochii transformările minunate petrecute sub norocoasa lui oblăduire! A venit plin de nădejde, mânat de o tainică ursită, cu avântul tinereţii entuziaste şi după o viaţă întreagă şi o îndelungată domnie, a închis ochii în mijlocul poporului românesc, devenit *al său*, pe pământul ţării româneşti, devenită *a sa*, ţară, care-i păstrează cu pietate ţărâna sfântă şi-şi aminteşte cu duioasă recunoştinţă de marele ei cârmuitor, căruia i a dat numele de *Cel Inţelept.*

* * *

10 Mai 1866...

In anul 1866 situaţia ţării noastre era din cele nesigure: abia se înfăptuise unirea celor două ţări româneşti: Muntenia şi Moldova, trăite veacuri despărţite, şi acum ameninţau, în urma abdicării primului Domnitor al ţărilor unite: Alexandru Cuza, să se despartă din nou, şi mai ales ameninţa cutropirea străină, aşa de dureros încercată în veacurile trecute, din partea vecinilor mai puternici: Turcia „suzerană", Rusia „protectoare" şi Austria „prietenă".

In adunările, pregătitoare a unirii celor două ţări româneşti, se propusese, pentru asigurarea tronului şi întărirea nouei ţări unite: un Domn dintr'o dinastie europeană străină. Alegerea şi întronarea noului Domn erau hotărîtoare pentru soarta noului stat, ce se crease la gurile Dunării. Prin voinţa întregului popor (plebiscit) — ţara a chemat ca stăpânitor al ei pe tânărul principe Carol de Hohenzollern — Sigmaringen, atunci în vârstă de 27 ani, locote-

nent în armata prusiană, fiul principelui Carol Anton de Hohenzollern şi al principesei Josephina, coborîtoare din familia împăratului Napoleon. Situaţia politică era turbure. Turcia ameninţa ocuparea României cu oaste, Rusia făcea intrigi în Moldova, unde încă se afla un număr apreciabil de separatişti, protivnici unirii, în frunte chiar cu mitropolitul Moldovei şi care n'ar fi văzut cu ochii răi o intrare a oastei ruseşti în ţară. Austria declară că nu va permite trecerea tânărului principe spre România, iar de va încerca va fi arestat, cu atât mai mult cu cât legăturile dintre ţara vecină şi Prusia se înăsprise şi amândouă aceste ţări erau în ajunul unui răsboiu. Conferinţa puterilor europene dela Paris, s'a rostit împotriva acestei alegeri. Părinţii tânărului principe n'aveau încredere în trăinicia faptului; mama sa se opunea din toată inima ei de mamă la plecarea fiului ei într'o încercare necunoscută, iar tatăl îl povăţuia să fie cu băgare de seamă; regele Prusiei, şeful familiei Hohenzollern, îşi arătă îndoiala şi neîncrederea, iar, faţă de hotărîrea principelui de a pleca spre a conduce destinele ţării, pe care poporul român i-le încredinţase, n'a avut decât cuvintele: „Dumnezeu să te aibă în paza sa!.". Singur principele Bismark s'a arătat mai hotărît, povăţuind pe tânărul principe să încerce acest pas, iar în caz de nereuşită, calea înapoi îi rămâne deschisă. Nu prea l-a mulţumit această povaţă, care nu se potrivea cu firea sa: lealǎ şi hotărîtă de a urma calea începută, oricât de grea ar fi fost, până la capăt. Mai mult îndemn va fi avut dela împăratul Franţei Napoleon III, care cunoaştea pe principe din copilărie şi care îl şi recomandase bărbaţilor politici români. Indemnul hotărîtor însă pornia din sufletul său: ceva tainic pare că-l îndemnà să facă acest pas, care însemnà cea dintâi verigă a unui lanţ de fapte din cele mai însemnate. O biografie a regelui Carol vorbeşte despre acest moment punând într'o adevărată lumină extraordinarul întâmplării: *„Prinţul însuşi se hotărî extraordinar de repede să primească. In firea sa, care mai totdeauna şovăeşte mult înainte de a luà o hotărîre, izbucneşte, la ocazii rare, ceva uimitor de impulsiv, în desăvârşită contrazicere cu starea obişnuită. Era deci din primul moment ferm hotărît să primească alegerea Românilor".*

Făcând un drum plin de primejdii prin țara vrăjmașă Austria în haine schimbate, cu un pașaport elvețian pe un nume schimbat și însoțit de 2 - 3 oameni, călătorind de-a-valma cu călători amestecați în tren și pe vapor în cl. II, și uneori printre bagaje, principele Carol în ziua de 8 Mai 1866, pune piciorul pe pământul României la Turnu-Severin, fără ca mulțimea adunată pe cheiu și curioasă de domni străini, ce debarcase, să bănuiască că tânărul cu *„ochi albaștri, păr negru, nas vulturesc ager, mustăți și barbă mijindă pe obraji, stătură sveltă“* **cum înseamnă pașaportul, să fie Domnitorul țării lor, acela care începea èra de consolidare a României de azi.**

Sunt 66 ani de atunci: țara era bogată dela fire, săracă în binefacerile civilizației: sate sărace și rare, târguri mici și modeste, drumuri primitive. Iată cum descrie biografia regelui drumul străbătut dela graniță spre capitala:

„Un cer de sud și un soare strălucitor, de-asupra unei țări acoperite de o verdeață superbă și cu populație atât de rară.

„Călătoream pe câmpii, fără a ține seama de vre'un drum anume; opt cai erau înhămați la trăsura deschisă, doi surugii călări, chiuind, strigând și pocnind din bice, de răsunà văzduhul, îi îndemnau la o goană din ce în ce mai mare. Hamurile și hățurile se rupseră de mai multe ori în timpul nopții; fură reparate cu frânghii. Nu se putea fără asemenea incidente. Caii străbăteau pâraele; și dacă apa intrà în trăsură, ea se scurgea tot așa de bine. La râurile mari se întrebuințau poduri plutitoare, cam defectuoase. Poduri fixe aproape nici nu erau“...

„Dar frumusețea, o frumusețe originală și surprinzătoare a formei și a culorii, era peste tot locul. In special erau plăcuți și atrăgători acei țărani vioi cari în costumele lor deschise, țesute în deosebite culori, se urcară pe căișori sprinteni, pentru a se asocià la escorta prințului. Lângă diligența princiară călătoreau, și femei ale căror voaluri albe, lungi, le fluturau în jurul capului, cum fâlfâe steagurile în vânt“.

In ziua de 10 Mai 1866 Carol intră în București.

„Toți erau cuprinși de entuziasm, sub cerul acela îndepărtat, sub acea lumină strălucitoare a orientului. Sosea norocul,

viitorul! Şi poporul cu adâncă pătrundere a sufletului său şi cu încrederea naturilor simple, primeà cu uralii pe cel ales".

La depunerea jurământului tânărul principe a rostit aceste cuvinte simple, dar cu adânc înţeles, în care se oglindeşte convingerea care l-a călăuzit întreaga domnie:

„Ales spontan de naţiune ca principe al României, am părăsit fără şovăire patria şi familia mea ca să răspund la chemarea acestui popor, care mi-a încredinţat soarta sa. Punând piciorul pe acest pământ sfânt, am devenit Român. Primirea plebiscitului îmi impune, ştiu, mari datorii, nădăjduesc că-mi va fi dat să le împlinesc. Vă aduc o inimă sinceră, gânduri curate, o voinţă tare de a face binele, un devotament nemărginit către noua mea ţară şi acel respect neclintit către legi pe care l-am moştenit dela strămoşii mei. Cetăţean astă-zi, mâine, dacă trebue, soldat, voi împăraţi cu voi şi soarta bună şi soarta rea. Din acest moment totul este obştesc între noi, credeţi în mine, precum şi eu cred în voi! Singur Dumnezeu ştie ce viitor este menit ţării noastre! Din partea noastră să ne mulţumim da a ne face datoria! Să ne întărim prin înţelegere, să ne unim puterile ca să fim la înălţimea întâmplărilor! Dumnezeu care a condus pe alesul vostru până aici şi care a înlăturat toate piedicile din drumul său, nu va lăsa nesăvârşită opera sa! Trăiască România!".

I. Zaborovschi

ROSTIRI ADÂNCI

de **Alexandru Donici.**

Unirea României a fost predestinată
De-al cerului decret;
Ea trebui să trăiască, ea este ordonată
De-a prospera cu 'ncet.

Vom trece poate faze de plângeri şi de ură;
Dar cei adevăraţi
Români cu bărbăţie, cu inimi de căldură,
Vor rămânea tot fraţi.

In secolul de faţă popoarele cu minte
Pe această cale merg;
Sătule de viaţă în fracţii umilite,
La uniuni alerg.

(Din „*Revista Română*", 1863)

Cărţi poştale

— Aceleaşi —

Asemeni cum pe 'ntinderi de zăpadă
Las, visător, să odihnească ochii,
Când vii cu sânul copt şi strâns în rochii —
Privirea mi-o îndrept pe trup să-ţi cadă.

Păşeşti mărunt, în salturi mici de presuri,
Cu noaptea 'n păr, cu trandafiri pe gură,
Şi parcă descifrezi o partitură,
Când gâtul meu cu braţele împresuri.

Inghirlăndat de crinul mânei albe,
Las capul să se razeme pe umăr;
Pricep atunci podoaba ta de salbe:
Şi nu-ţi vorbesc... doar inima ţi-o număr...

*

A coborît în mine noaptea grea
Cu cânt de greeri, brumă şi bitum...
Tăcerea plânge, 'năduşit pe drum
Şi sufletul meu plânge — aşijderea!..

Şi-i toamnă rece, cu cer mohorât
Sub care moare farmecul de eri...
Şi din pământul umed cresc dureri
Şi îi aşa de trist şi de urât!..

O cucuvea vesteşte de pe-o cracă
Că 'n noaptea asta moare cineva...
Şi parcă moare 'n mine inima
Cu fiecare pom ce se dezbracă!..

Soroca

D. Iov

Hasdeu și Alecsandri

Ceea ce-l desparte pe Hasdeu de Eminescu şi-l apropie de Alecsandri este optimismul pe de o parte, iar pe de alta specificul românesc, exprimat prin gândirea şi simţirea acestuia.

Hasdeu a ţinut să-şi exprime şi afirme ideile şi credinţele sale la Academie, Universitate, Parlament şi Ateneul român. A făcut însă o deosebire distinctă între fotoliul, catedra şi tribuna celor trei dintâiu şi *amvonul* celui din urmă, pe care, după propria-i mărturisire l-a urcat totdeauna cu solemnitatea şi evlavia unui *sacerdote*, care „din baerile inimei sale să reverse în inimile ascultătorilor o credinţă caldă, adâncă şi roditoare“ [1].

In astfel de momente solemne, când îşi mărturisea credinţele scumpe lui, el se considera ca unul din „apostolii lui Crist, tare prin credinţă“, care nu se sfieşte de nimeni, nu se teme de nimic.

Din credinţa puternică a lui Hasdeu în Dumnezeu, bine, nemurire, adevăr, dreptate, s'a zămislit în sufletul său acel optimism robust, pe care l-a exprimat în totdeauna cu adâncă convingere, întrucât se considera a fi şi el unul din *pedagogii buni* ai „uriaşului copil colectiv“, poporul român, care, după el, „întrase acuma (la 1892) în şcoală şi intrând în şcoală el cere dela pedagogii săi, să-i dea cărţi, ca să înveţe“ [2].

Hasdeu recomandă poporului român numai operele optimiştilor: Platon, Aristotel, Bacon, Shakespeare, Newton, Corneille, Kant şi Goethe. Se fereşte în schimb a pune în mâna fragedului copil — naţiune opera distructivă a unui Schopenhauer şi Leopardi, cei doi *pedagogi răi*, pesimişti, cari după convinge-

---

[1] *B. P. Hasdeu: „Noi în 1892“*, conferinţă ţinută la „Ateneul român“.

[2] *B. P. Hasdeu: „Noi şi voi“*, conferinţă rostită la „Ateneul român“ în 20 Decembrie 1892.

rea sa „au întocmit o teorie metodică universală a victoriei răului asupra binelui“.

Hasdeu găseşte că „predomnitor în literatura cultă, optimismul e stăpân nemărgenit în literatura poporană“, căci „un popor poate să fie oricât de asuprit, poate să fie oricât de martirizat şi totuşi el nu e pesimist niciodată, ci totdeauna crede şi speră într'o îndreptare pe pământ şi într'o altă viaţă“.

Sub acest raport de credinţă şi speranţă, virtuţi cari fortifică în om setea de viaţă şi fericire, se explică şi marele său cult pentru literatura poporană românească, ale cărei producţiuni sunt un izvor limpede, senin de filosofie optimistă.

In literatura poporană, „oglindă nemeşteşugită a întregii firi omeneşti“, în poveşti, legende, cântece, Hasdeu a văzut cum „eroul se luptă, sufere, trece prin piedeci peste piedeci, dar nu se sperie de nimic, înfruntă primejdiile, merge înainte, merge cât merge, rabdă şi birueşte“.

Nici un „apostol al răului“, de felul lui Schopenhauer şi Leopardi, nu vine să turbure, în aceste creaţiuni literare senine ale poporului, această concepţie filosofică optimistă de viaţă a ţăranului.

De aceea Hasdeu ajunge la convingerea că „numai optimismul înăscut explică lunga răbdare a popoarelor, o răbdare, fără care s'ar sgudui la tot momentul ordinea socială şi omenirea s'ar selbătăci printr'o sfâşiere fără capăt“.

Aceiaşi concepţie optimistă despre viaţă şi admiraţie sinceră pentru filosofia senină a ţăranului român, oglindită în literatura sa, a avut-o şi Alecsandri.

Iată deci puntea de unire dintre sufletele acestor doi mari reprezentanţi ai literaturii noastre, cu toate că sufletul lor, în complexul lui, prezintă destule şi chiar profunde deosebiri.

Dar amândoi nu s'au oprit numai la simpla admirare a acestui optimism ţărănesc, exprimat prin literatura poporană, ci s'au inspirat direct din ea în creaţiunile lor literare, continuând astfel acel sănătos curent tradiţionalist, care a asigurat literaturii româneşti o desvoltare firească, conformă cu trecutul istoric al poporului nostru.

Hasdeu, care concepea pe poet ca un pedagog bun, ca un înţelept sfătuitor şi îndrumător al naţiuniuni sale spre ideal şi

fericire, îl consideră pe Alecsandri, alături de Eliade, „o strălucită figură a renaşterii naţionale“ şi aceasta maicuseamă pentru „credinţa şi voinţa, ce au manifestat cu toată binefăcătoarea lor înrâurire pentru neamul românesc.“ [1])

Hasdeu motivează de ce consideră pe Alecsandri cea mai mare figură a literaturii noastre. Pentru că: „El este reprezentantul cel mai puternic, cel mai complect al gândirii şi simţirii româneşti. El a cântat toate dorinţele, el a plâns toate nevoile şi necazurile românimii. El a încurajat, îndemnat şi îmbărbătat neamul lui în felul, în care acest neam putea mai bine să înţeleagă; a fost vesel, trist, viteaz, cuminte, răbdător, plin de speranţă şi de credinţă, glumeţ şi înţelept ca poporul român însuşi. In mintea lui întreagă n'a fost loc pentru nimic, ce n'ar fi fost specific românesc şi în talentul lui nici o pornire, care să nu fi fost românească. Alecsandri este gloria nediscutabilă a literaturii româneşti în secolul acesta. La o aşa înălţime nu mai văz alta“ [2]).

Alecsandri este prin urmare, după Hasdeu, o glorie nediscutabilă a literaturii noastre pentru „specificul românesc“ exprimat prin „gândirea şi simţirea“ sa pe de o parte, iar pe de alta pentru talentul, cu care a reuşit să prindă în versul său întreg sufletul poporului român.

Cu toate că nu neagă talentul lui Eminescu, Hasdeu nu-l pune înaintea lui Alecsandri, tocmai pentrucă la el, „afară de forma externă a producerilor lui, adesea prea silită, aproape nimic nu este original sau măcar specific românesc“ [3]).

Poezia românească de pela 1888 se resuma, după Hasdeu, în două nume: Alecsandri şi Eminescu. Primul fusese la început iubit şi adorat de public, dar apariţia acestui din urmă redusese din adoraţia, de care se bucurase până la el marele său înaintaş. Şi Hasdeu explică această eclipsare prin *moda* literară a vremii.

„Contra unei forme uşoare, spune dânsul, cuprinzând o uşoară cugetare, s'au ridicat prin antiteză [4]) o formă şi o cuge-

---

[1]) *I. L. Caragiale: „O vizită la castelul Iulia Hasdeu*“ (în „Notiţe şi fragmente literare“, din „Biblioteca p. toţi“ Nr. 115-135 din 1924, pag. 129).

[2]) *Idem, ibidem*, pag. 128-129.

[3]) *Idem, ibidem*, pag. 127.

[4]) E vorba de poezia lui Eminescu.

tare, cari, tinzând cu orice preţ a lovi mai tare şi a birui mai iute, se scufundă pe cellalt pripor, de a fi prea grele, prea formă şi prea cugetare ; o scormolire microscopică de greutăţi ritmice şi de abureli mistice ; un soiu de ronsardism românesc, trebuincios pentru o clipă ca un leac energic, dar, când teafără este titeratura, atunci de prisos şi chiar vătămător" [1]).

Hasdeu credea că şi Eminescu ar fi putut deveni un mare poet, dacă n'ar fi avut „nenorocul să lucreze sub o direcţiune absolut străină de spiritul românesc, o direcţiune specifică, regională, eterogenă faţă cu ideaţiunea poporului nostru, sub direcţiunea la modă pe atunci a unei şcoli literare, sub direcţiunea şcolii pesimiste — schopenhaueriste germane" [2]), creiată de societatea *Junimii* dela Iaşi.

Junimea, după Hasdeu, cu şcoala ei de *modă* străină „a falşificat felul de a gândi, de a simţi şi de a spune româneşte", inventând de o parte talente închipuite, deformând şi denaturând pe de alta talente reale ca Eminescu [3]).

Şcoala literară ieşană nu putea avea deci, după Hasdeu, pretenţia de a fi dat naştere unor talente nouă şi nici chiar de a fi format pe cele născute înaintea ei [4]).

Prin moartea lui Alecsandri, care începuse colaborarea la „Convorbiri literare", după ce îşi dăduse măsura întreagă a talentului său poetic încă înainte de a se forma Junimea, direcţia nouă a acesteia a pierdut, după părerea lui Hasdeu, foarte mult şi atunci „se încercase cu vai cu chiu o restauraţiune prin umbra lui Eminescu" [5]).

*

Preferinţa lui Hasdeu pentru Alecsandri şi nu pentru Eminescu se datoreşte nu numai considerentelor, pe cari le-am arătat şi faptului că Eminescu era conservator-junimist. Ea se datoreşte, după cum am amintit, în primul rând optimismului şi

---

[1]) *B P. Hasdeu: „Scrisoare către Gheorghe din Moldova"* in „Revista nouă", 1888, pag. 81.

[2]) *I. L. Caragiale*, op. cit. pag. 127.

[3]) *Idem. ibidem*, pag. 130.

[4]) *Idem, ibidem, pag. 131.*

[5]) *B. P. Hasdeu: „O restauraţiune"*, in volumul „*Sarcasm şi ideal*" (1897) pag. 80.

specificului românesc, ce se degajează din întreaga operă literară a bardului dela Mirceşti.

Pentru Hasdeu, admiratorul entusiast al lui Eliade, care pusese, după părerea sa, „ca bază neclintită a culturii şi desvoltării neamului românesc idea naţională“ [1]), Alecsandri trebuia să fie proclamat o figură mare, o glorie nediscutabilă a literaturii româneşti, chiar numai din motivul că era un poet eminamente naţional.

Dar şi Alecsandri, prin întreaga sa activitate, era un descendent natural al lui Eliade şi deci sufleteşte mult mai aproape de Hasdeu decât de Maiorescu şi „Junimea“. [2])

Era deci firesc ca heliadistul Hasdeu să-l iubească şi admire pe Alecsandri (ca şi pe Eliade, şi pe Bolintineanu), pentru că a ştiut să cânte cu avânt şi dragoste trecutul nostru vitejesc, frumuseţile pământului românesc şi pe ţăranul nostru; pentrucă a urît pe străinii şi pe ciocoii asupritori ai ţărănimii; pentrucă a semănat în inimile Românilor încredere în puterea sufletească a neamului şi speranţă într'un viitor mare şi fericit.

Atitudinea de simpatie şi dragoste pentru ţăranul român, comună lui Hasdeu şi Alecsandri deopotrivă, dacă nu sub raport social-politic, atunci cel puţin sub raportul inspiraţiei poetice, isvorăşte şi ea dintr'o concepţie identică la amândoi: ţăranul plugar este simpatizat de ei nu atât ca reprezentantul clasei muncitorilor productivi ai pământului, ci fiindcă este *român*, deci păstrătorul şi reprezentantul românismului [3]).

Iubirea lui Hasdeu pentru Alecsandri se poate deduce şi din opera sa poetică, care se resimte destul de accentuat de influenţa lui Alecsandri, aşa cum se resimţise la început de cea a lui Eliade şi Bolintineanu.

Baladele sale *Ştefan cel Mare şi hatmanul Arbore, Vornicul Iancu Moţoc, Ştefan şi Radu, Magda lui Arbore*; poemul alegoric *Severin;* oda *La craniul lui Mihaiu Viteazu;* pastelurile

---

[1]) *Caragiale*, op. cit. pag. 129.

[2]) Despre „*Hasdeu şi Heliade*“ vezi studiul meu în „*Junimea literară*“, 1927, No. 8—10, pag. 253—259.

[3]) Vezi despre aceasta mai pe larg pag. 129—131, din lucrarea mea „*Contribuţiuni la istoria literaturii româneşti din veacul al XIX*“. 1927.

Alb şi negru şi *zilele Babei;* drama *Răzvan şi Vidra*; comedia *Trei crai dela răsărit* etc.—toate se înrudesc de aproape ca inspiraţie, idee, tendinţă şi formă cu opere similare de ale lui Alecsandri.

Ca să dăm numai un exemplu: pastelul iernatic *Alb şi Negru* al lui Hasdeu este compus într'o manieră absolut alecsandrină şi, dacă nu i-s'ar cunoaşte autorul, desigur ar putea fi atribuit poetului dela Mirceşti.

Mai sunt şi alte legături tainice dintre sufletele celor doi poeţi, aşa d. e. idea panlatină.

Hasdeu militase, ce e drept maicuseamă sub raport politic, printr'o serie de articole publicate în ziarul său *Traian* (din 1869) pentru realizarea unui congres panlatin la Paris. Ideea i-o inspirase „infernalul plan al germanizării gurelor Dunării", urmărit în taină de politica prusiană. De aceia el insistă asupra realizării congresului panlatin: „având convingerea cea mai nestrămutată că dela dânsa depinde nu numai existenţa naţionalităţii române, dar încă tăria latinismului întreg", pe care îl reprezintăm în orient noi Românii, „un element compact şi omogen dar ameninţat din toate părţile" [1]).

In poemul său alegoric, dialogat *Severin*, închinat naţiunii italiene pentru ziua intrării primului rege al Italiei unite Victor Emanuel II in noua sa capitală, Roma, Hasdeu spune:

„. . . . . *eu mai nutresc speranţa,*
Să văz într'o cunună colosul panlatin :
Iberul, Lusitanul şi Dacia şi Franţa
Serbând democraţia pe Dealul-Aventin!".

Alecsandri, ce e drept, nu militase pe faţă în politică pentru aceiaşi idee, dragă şi lui, dar o realizase sub raport cultural, concurând în 1877, la congresul felibrilor din Montpellier, unde a luat premiul pentru cea mai bună poezie latină cu *Cântecul gintei latine.*

Panlatinul Hasdeu rămâne plăcut surprins la apariţia dramelor lui Alecsandri, cu subiecte luate din antica viaţă a Romei, şi cu ocazia tipăririi unui fragment din *Fântâna Blandusiei* în *Familia* din Oradea-mare, Hasdeu se grăbeşte a-i închina la 30 Martie 1883 aceste versuri de admiraţie:

---

[1]) cf. *Traian*, No. 31 din 9 Iulie 1869.

La „Fântâna Blandusiei".

Bătrânule Horaţiu, a Romei vechi mândrie,
De care toţi Latinii în veci se vor mândri,
Iubirea-mi pentru tine e astăzi şi mai vie:
Iubindu-te pe tine, iubesc pe — Alecsandri!

Sunt singurele versuri, pe cari le-a dedicat cândva Hasdeu unui poet român în viaţă şi, cunoscută fiind măsură sgârcită, cu care împărţea mândrul Hasdeu din când în când cuvinte de laudă şi admiraţie contemporanilor săi, trebue să atribuim acestor versuri un preţ excepţional de mare.

*

Legăturile lui Hasdeu cu Alecsandri datează de timpuriu, din Iaşi, unde apărea la 1862 revista lui Hasdeu „Lumina din Moldova", la care a colaborat şi Alecsandri, fiind şi abonat al revistei.

Hasdeu a urmărit de aproape, cu atenţiune şi simpatie, activitatea literară a lui Alecsandri şi ocazional a menţionat cu laudă şi admiraţie apariţia diverselor sale opere.

Aşa d. e. făcând recenzia numărului din Aprilie 1869 al „Convorbirilor literare" (în ziarul său Traian, No. 3 din 25 IV 1869) el vorbeşte şi despre povestirea *Un epizod din 1848*, „ieşită din măiastra pană a d lui Alecsandri", caracterizând-o astfel: „Poetul nostru nu încetează de a lucra, deşi nu-l mai susţine astăzi înaripare juneței şi, ceea ce este şi mai remarcabil, asemenea marelui Goethe, el creşte în vigoare, în colorit, în geniu, în proporţiune cu însăşi creşterea anilor".

Această povestire a lui Alecsandri, deşi tratează, după Hasdeu, un subiect de o „extremă simplitate": „n'a împiedecat pe poetul nostru de a crea o nuvelă, precum sunt prea puţine în limba română".

Cu acest prilej Hasdeu ridică şi o chestiune de folklor, căreia abia mult mai târziu i s'a dat de către cercetătorii literaturii poporane cuvenita atenţiune: dacă balada *Stefan şi codrul*, intercalată de Alecsandri în naraţiunea sa, este culeasă din gura poporului, dela cine şi unde.

In No. 11 (din 16/V/1869) al lui Traian, recenzând No. 5 al Convorbirilor literare, Hasdeu vorbeşte despre cele câteva pasteluri, publicate acolo de Alecsandri, spunând: „sublimele sale

descripţiuni după natură, ultimul gen poetic, prin care se manifestă de un timp încoace fecunda inspiraţiune a marelui nostru poet".

Tot aici Hasdeu se miră de faptul că revista „Junimii": „publică în acelaş număr, în care s'a adăpostit grandioasa muză a d-lui Alecsandri, nişte aberaţiuni ieşite... din condeiul profan al unui domn S(amson) L. Bodnărescu".

Prezenţa scrisului lui Alecsandri în coloanele Convorbirilor literare, duşmănite de Hasdeu, desigur că nu-i putea fi pe plac. De aceea, pentru a-l instrăina de cercul „Junimii" sau poate chiar a-l învrăjbi cu ea, Hasdeu îi dedică lui Alecsandri pamfletul său contra Convorbirilor, intitulat *Al doilea rămăşag* şi care s'a publicat „în loc de prefaţă" în No. 1 (din 15/II/1876) al „Revistei literare şi ştiinţifice", pe care o redacta împreună cu colegul său, naturalistul Dr. D. Brândză.

In „poşta" ziarului Traian (No. 62 din 20 Septembrie 1869) găsim următoarea informaţie bibliografică, nouă pe atunci: „Autorul gramaticei franco-române este d. V. Alecsandri, sub pseudonimul Vlad Mircescu". Este vorba de gramatica acestuia „*Grammaire de la langue roumaine*", scrisă în franţuzeştc şi tipărită la Paris în 1863.

Alecsandri a colaborat şi la revista lui Hasdeu „Columna lui Traian" între anii 1872 - 1874.

In Columna lui Traian pe 1877 (anul VIII, pag. 83 - 89) Hasdeu se ocupă într'un studiu intitulat *Alecsandri lingvist* de părerile lingvistice ale lui Alecsandri, expuse în al său *Dicţionar grotesc*, care apăruse în vol. III (1869) al Convorbirilor literare.

Hasdeu, deşi cu mult mai tânăr decât Alecsandri, ajunsese la 1877 să fie colegul acestuia la Academia română. In 1879 secţiunea literară a Academiei s'a constituit cu Alecsandri ca preşedinte şi Hasdeu ca secretar.

*

Am fi aşteptat ca cel puţin faţă de „gloria nediscutabilă a literaturii române" Hasdeu să păstreze întotdeauna o atitudine respectuoasă de sincer admirator. Şi totuşi ironicul Hasdeu nu şi-a putut stăpâni pornirea-i zeflemistă înăscută nici faţă de „grandioasa muză" a marelui poet.

Astfel în nuvela sa de tinereţe „*Micuţa*" găsim următorul pasaj: „Aleasa inimei mele mergea repede înainte, lăsând în stratul de zăpadă urmele unui *picioruş* fabulos şi ascunzându-şi *năsuşorul* într'un manşon, — asemenea *păsăruicii*, când îşi adăposteşte *căpuşorul* în căldura *aripioarei*. Precum vedeţi şi iarna are o poezie a sa, *diminutivă ca a lui Alecsandri*, pe care trebue s'o căutăm în zăpadă şi în manşon".

In zugrăvirea acestui peisaj de iarnă Hasdeu foloseşte intenţionat cinci diminutive, cari însă nu contribue deloc la evocarea tabloului iernatic, ci numai la caracterizarea chipului gingaş — copilăresc al iubitei sale. Ironizarea lui Alecsandri apare astfel nemotivată, nefirească, deplasată.

Este adevărat că mania folosirei diminutirelor în caracterizarea femeei şi iubitei era frecventă pe atunci [1]) la poeţii români, în special la Bolintineanu şi primul volum de poezii al lui Alecsandri se resimte şi el întrucâtva de acest abuz nepoetic, care nu putea să rămână nerelevat de simţul estetic - critic al lui Hasdeu.

Din fericire în adevărta poezie a iernii, mult mai târzie [2]) a lui Alecsandri diminutivile nepoetice dispar cu totul. In această poezie ulterioară, de maturitate artistică, dispare odată cu „manşonul" lui Hasdeu şi abuzul diminutivelor banale, pentru a face loc sumbrului tablou iernatic din dramaticul *Pohod na Sibir*, care deşteaptă fiori prin realismul său crud.

Dar umoristul şi ironistul Hasdeu se mai foloseşte de poezia lui Alecsandri, pentru a inaugura la noi parodia literară, necunoscută până la el.

In revista sa „Aghiuţă" (No. 18 din 1864, pagina 138-139) găsim următoarea parodie originală şi spirituală a cunoscutei romanţe a lui Alecsandri „*De-aş fi, iubito, gingaşă floare*", care inspirase pe compozitorii noştri muzicali:

Către T. . . . .

De-aş fi, iubito, spumă uşoară,
Ce'n valuri iese dintr'un săpun,
Ţi-aş spăla faţă, gât, cosicioară...
Ţi-aş spăla toate, ca un nebun!

1) „*Micuţa*" a apărut în volum la 1864.

2) Volumul său „*Pasteluri şi legende*" apare abia la 1875.

De-aş fi, iubito, purice iute,
Făr' încetare eu aş sălta
Şi tot pe locuri necunoscute,
Să nu mă afle mânuţa ta!

De-aş fi, iubito, pulbere numa',
Ce se ridică de jos în sus,
Aş face... Nu pot s'o spun acuma:
Tot, ce se face, nu e de spus!

Parodia aceasta, aşa de îndrăzneaţă prin lascivitatea ei şi compusă tocmai după o poezie a lui Alecsandri, ne caracterizează încă odată firea stăpânită de un neînfrânat, selbatec dor de libertate a autorului faimoasei „Micuţe" şi a redactorului revistei umoristice—satirice „Aghiuţă" şi ea nu poate fi scuzată decât prin vârsta tânărului iconoclast, care până atunci (1864) mai înţepase încă cu săgeata veninoasă a ironiei sale şi pe un C. A. Rosetti, T. Cipariu, T. Maiorescu, V. A. Urechiă, Mihail Cogâlniceanu şi alte personalităţi marcante, în a căror lume încă nu putuse să între şi să se afirme, după cum îl îndemna neastâmpărul tinereţei sale expansive şi orgolioase.

Liviu Marian

PRIMAVERII

Anotimp cu zări albastre,
După luni de frig şi 'ngheţ,
Ni-ai adus şi ţării noastre
Chiar de Paşti un dar măreţ.

Ni-ai adus pe pomi cunună
De curate, albe flori ;
Ni-ai adus şi voe bună
Pentru sfinte sărbători.

Ni-ai adus pe cer un soare
Tot cu raze aurii,
Iar în aer blândă boare
Şi cântări de ciocârlii.

Mult dorită primăvară,
Eşti scump oaspe pentru toţi :
Să rămâi mai mult în ţară,
Din nevoe să ne scoţi !

A. Semeniuc

Pe urmele Divinului Miel

In ţara cu zâmbete triste
S'a 'ntors primăvara din nou...
Ş'acum aşteptăm pe-a ei piste
Un Crist să ne vie 'n cavou...

Căci groaznica plagă se 'ntinde
Pe faţa pământului mut
Şi tot ce-i viaţă cuprinde
Ş'aruncă în groapa de lut.

De hâzi paraziţi şi de lindeni
Mâncaţi sânt cei vii, în noroi;
Şi viermi se târăsc pretutindeni
Pe stârvuri scaldate 'n puroi.

A hoitului vânăt duhoare
Inneacă văzduhul clocit;
N'adie o molcomă boare
In iadul acest nesfârşit.

Şi vaete fâlfâe 'n ceaţă,
Chemări de salvare s'aud:
Un dor de 'nviere la viaţă
In lume ca ieri s'a născut.

Dar unde ne e mântuirea?
De unde veni-va Hristos?
Se roagă 'n zadar omenirea
Cu lacrimi şi glas tânguios?

O nu! Lăcrămarea în rugă
Spăla-va greşeli din străbuni,
Iar cei ce hulire îndrugă
Nu sânt decât proşti sau nebuni!

Scăparea e 'n braţele noastre,
In cugetul treaz, sănătos,
In gânduri spre ceruri albastre,
Şi 'n grai măsurat şi voios.

Să nu căutăm o minune
Aiurea, ci numai în noi:
Altoi ce rodim raţiune,
A toate sântem portaltoi.

Sudură 'ntre spirit şi ţărnă,
Noi lutul din noi să 'l turnăm
In chipul ce viaţa eternă
Ni 'l cere aici să 'l purtăm.

Şi care e chipul mai falnic
Decât al Divinului Miel,
Şi cine-i cu zâmbet mai jalnic
Şi cine-i mai sus decât El?

Lăsăm deci bocirea nătângă!
La muncă cu toţi să pornim
Cu sârg şi credinţă adâncă,
Cu gândul la cerul sublim!

Pan. Halippa

A murit Catinca

Vestea a sburat prin tot satul. Clopotele sunau par'că mai trist şi mai mult decât la alţi morţi.

Mai dăunăzi murise o femee din facere, lăsând o casă de copii. Dar n'a fost atâta jale în sat ca acum.

Biata Catincă, parc'ă o văd.

Călugărul Ioachim, de la Sfântul Munte, venise iar prin părţile noastre. Şi de cum a sosit a dat fără zăbavă ochii şi cu Catinca. Presimţise par'că sfârşitul ei apropiat.

— Incă mai sunt păcate! î-i spunea el şi de data asta, tot la aceiaşi masă, pe care era un talger cu nuci, câteva bucăţi de colac şi o garafă cu vin roş. Părinţelul bea paharul până la fund, iar Catinca numai gusta din el, cu ochii plecaţi în jos şi plini de lacrimi.

— Cu ce am greşit eu oare înaintea lui Dumnezeu? — ofta femeea,

— Păcatele ne pândesc la fiecare pas, continua călugărul. stricând cu citorul nuci. De unele ne ferim, pe altele le facem. Insă Dumnezeu este bun şi blând şi întotdeauna primeşte o pocăinţă dreaptă. Incă nu ţi-a venit vremea. Dar nădăjdueşte, că bunul Dumnezeu te va blagoslovi cu rodul pântecelui, pe care-l doreşti aşa de mult.

Femeea izbucneşte în plâns. Se apropie cu smerenie de călugăr, îi sărută mâna şi rămâne o clipă rezemată de mâna lui tare şi păroasă.

— Fă-ţi pace, Catinca.

— Nu mă pot stăpâni, când îmi aduc aminte de Anicuţa. Of, Of!...

* * *

Vasile Boţanu era gospodar de frunte în sat. Deşi o luase în căsătorie cu puţină avere, el ţinea foarte mult la ea. Era frumoasă. Plină la trup, înaltă, voioasă, părea că are să fie mamă sănătoasă la o droae de copii.

A fost însă altminteri. Pe primul copil l'a născut în chinuri cumplite.

Nici în sat şi nici în apropiere nu era o moaşă cu şcoală, căci de doctor nici nu era vorbă, fiindcă pe doctor nu-l chema nimeni la facere. Au moşit două babe.

După ce a născut, Catinca a zăcut multă vreme. Femeile din sat şi babele meştere în leacuri nu se puteau dumeri despre boala ei.

I s'au pus turte pe pântece, i s'a dat să bea zamă de buruene şi a fost descântată dedeochiu... In cele din urmă s'a întremat şi s'a sculat din pat, începând iar ca înainte, să vadă de rostul gospodăriei.

Anii treceau, aşa cum trec anii la ţară, cu trai aspru şi muncă multă. Anica — aşa a fost botezată fetiţa — creştea sdravănă şi frumoasă, de-ţi era mai mare dragul să te uiţi la ea....

...Dar într'o primăvară se ivi pe neaşteptate în sat o boală năprasnică, secerătoare de vieţi plăpânde. Copiii mureau pe capete. Molima n'a ocolit nici casa lui Boţanu. Anicuţa s'a îmbolnăvit, a tânjit câtva timp doftorită de babele satului şi într'un amurg de seară, muri... O îngropară în cimitirul din deal sub un merişor înflorit. Când Catinca s'a întors acasă, i s'a părut încăperea mai pustie, simţi o tristeţă amarnică lăsându-i-se pe suflet, — grea ca o piatră — şi o podidi plânsul.

De atunci anii treceau trişti pentru Catinca. Gospodăria sporea, însă în viaţa casnică a soţilor par'că lipsea ceva.

O răceală neînţeleasă năpădise în viaţa lor, ca o negură deasă de toamnă.

Ca prin farmec, durerea n'a îmbătrânit-o pe Catinca.

Avea 35 de ani, dar arăta ca o femee care n'a trecut încă treizeci.

Satul clevetea.

— Dacă nu face copii şi trăeşte bine, spuneau femeile.

Nimeni însă nu ştia ce se petrece în inima sbuciumată a Catincăi.

Aşa o găsi călugărul Ioachim, când s'a ivit pentru prima dată în sat.

Acolo, la noi, propovăduia călugărul, în mănăstirele cele mari şi îndepărtate puteţi găsi linişte şi ajutor.

Eşti ca un copac de roadă, care nu rodeşte. Eşti păcătoasă. Amândoi aveţi păcate. Spălaţi-vă de păcate şi veţi avea copii. Jertfiţi pentru mănăstire. Noi ne vom ruga...

* * *

Inainte de războí mănăstirile de aiurea aveau moşii întinse în Basarabia şi călugării veneau aici cu diferite trebuinţi adunând cu acest prilej, cu ajutorul femeilor, şi multe daruri pentru mănăstiri.

Catinca a ascultat de îndemnul călugărului Ioachim, luând împreună cu Vasile al ei drumul mănăstirei. Au pus la cale gospodăria pe o săptămână, au luat cu ei un chimir doldură de bănet, un covor scump, un val de pânză, câteva prosoape şi s'au dus peste Nistru, la Chiu. Sfântul Munte era prea departe.

De atunci Catinca în fiecare an se ducea la Chiu. Şi cu fiecare an se simţea tot mai rău.

Babele o descântau şi o îndopau cu fierturi de buruene, dar totul era de prisos. Catinca bolea îndelung, topindu-se pe picioare.

Jupâneasa Haica, care avea dugheană în sat şi care împrumută bani dela Vasile Boţanu, de multe ori î-l sfătuia să ducă femeea la doctor.

— E departe, răspundea cu glas nepăsător bărbatul. Şi trebueşte cheltuială. Cum o da Dumnezeu...

Spitalul era la 20 de vârste; Chievul era la sute de vârste, — şi într'acolo se puteau duce în fiecare an...

Ba în anul din urmă Catinca a fost de două ori. Par'că o văd, când venise ultima dată de la mănăstire. Avea desagii plini cu mărunţişuri—lucruri sfinte de la Chiu. Femeele din sat şi din alte sate o aşteptau cu nerăbdare. In mintea lor Catinca nu mai era o femee de rând. Şi chiar singură Catinca de la o bucată de vreme se credea mai aproape de Dumnezeu.

Cu câtă smerenie, cu ce credinţă impărţea ea femeilor darurile de la mănăstire.

— Iaca, Vârvară, ai destrămături din vestmintele Sfântului Pafnutie...

Să te afumi şi ţi-o trece... Iar tu, Mărioară, ai strugituri din racla Sfântului Elisei... să te afumi şi tu... Tu, Irină, primeşte cruciliţele astea — pentru tine, bărbatul tău şi copii. Să le purtaţi la gât...

Pe urmă le-a dat petricele din zidurile Sfintei Lavre, ca să le pună la icoane.

Slabă, cu faţa suptă de dureri, abia târându-şi picioarele prăfuite, Catinca se obosea cu truda asta şi prin satele megieşe, împărţind daruri. Urmând sfatul din urmă al călugărului Ioachim, ea a plecat de data asta singură, la Sfântul Munte, mânată de nădejdea de a fi iar mamă, care încă mai sălăşluia în sufletul ei ce abia se mai ţinea legat ca de un fir de păr în trupul măcinat de boală.

...Când Catinca s'a întors acasă era primăvară. Satul părea o grădină neţărmurită şi o vraişte de oameni şi animale slobode. Mirosurile copacilor înfloriţi tămăiau văsduhul. Primăvara vorbea deopotrivă în ciripitul sglobiu al vrăbiilor, în nechezatul cailor şi în glasurile plugarilor ce îndemnau boii, pe ogoare, înfigând adânc plugul în glia ravănă... Rodiră cireşii, vişinii şi merii. Inflori şi merişorul sub care era îngropată Anicuţa... Şi într'una din zilele acestea, Catinca se culcă în pat, — şi nu s'a mai sculat de astă dată.

Inchise ochii pentru totdeauna într'o după amiază de miez de vară când soarele ardea prielnic, fecundând totul în preajmă...

— Are rac şi cu multe rădăcini, — a spus doctorul chemat în cele din urmă la căpătâiul bolnavei. — Operaţia nu se mai poate face. E prea târziu... Trebuia să veniţi la mine chiar dela început, când s'a simţit rău...

Au îngropat-o, în jelania întregului sat şi a satelor megieşe, alături de Anicuţa, sub merişorul alb şi fraged, ca un prunc nevinovat...

Teodor Vicol

CUGETARI

de **B. P. Haşdeu**

De-ar avea banii o limbă, lucrurile ce ne-ar spune
Pe mulţi albi i-ar face negri ca cel mai negru táciune.

*

Răzbunarea cea mai cruntă este, când duşmanul tău
E silit a recunoaşte că eşti bun iar dânsul rău.

Stațiunile balneare și climatice dintre Prut și Nistru

S'a obișnuit lumea la noi să creadă că în aceste părți ale țării românești nu se află stațiuni nici climatice, nici balneare. Doar doar se vorbește de Budachi, Sergheevca, ceva de Bugaz și Borisovca, ba unii mai îndrăznesc să vorbească și de o localitate numită Volcioc, alții de Tuzla ori Burnas.

De fapt lucrurile stau cu totul altfel și noi nu putem vorbi decât de sărăcia cunoștințelor noastre în această ramură a științelor sociale, dar nu de sărăcia de stațiuni climatice ori balneare.

Să vedem.

Dacă deschidem un tratat de medicină, unde se vorbeste de stațiuni balneare, citim acolo următoarele adevăruri admise de medicină pentru localitățile balneare și climatice:

Condițiunile cele mai bune, cari trebue să le îndeplinească o stațiune climatică, sânt următoarele: pământul (solul) să fie sănătos, să fie apă bună de băut, localitatea să fie în bătaia soarelui (adică să nu fie umbrită), să fie ferită de schimbări neașteptate și repezi de temperatură, să nu fie în bătaia vânturilor (mai ales a celor reci), aerul să fie curat (lipsit de praf ori negură), să fie și belșug de alimente. In particular, pentru climă se specifică că ea trebue să fie ori o climă *de munte*, sau *climă de mare*, ori *climă de stepă*, sau *climă de pădure*.

Ce se înțelege prin aceste clime?

Ca climă *de munte* se numește clima localităților ce au înălțimi de 300 — 700 m. deasupra nivelului mării. Aerul este mai răcoros și presiunea atmosferică este micșorată.

Prin climă *de mare* se înțelege clima de pe litoralul mării, cu presiuni atmosferice mari, aer curat, puțin umed, bogat în sare și iod, cu temperaturi moderate.

Clima *de stepă* este clima stepelor virgine cu aer curat și uscat, cald, lipsit de cețe și neguri, clima fără ploi și fără umezală.

In sfârşit, *clima de pădure* este acea a pădurilor lipsite de mlaştini, cu aer curat, dar mai umed, bogat în oxigen, complect liniştit prin poeni şi vâlcele. Ploile sunt destul de frecvente, totuşi cerul trebue să fie limpede şi lumina soarelui să fie din belşug.

* * *

Sânt oare în Basarabia localităţi, cari ar putea fi considerate ca staţiuni climatice? Răspund—da şi încă foarte multe. Le voi indica după categorii.

Ca localităţi cu **climă de munte** sânt toate acele localităţi cari au altitudini peste 300 m. Acestea sânt *dealurile înalte* ale satelor din miezul codrilor Bâcului, ori ai codrilor Nistrului. Anume:

In jud. Lăpuşna: Vornicenii, Lozova, Miclăuşeni, Dolna, Iurceni, Vărzăreşti, Nisporenii, Ciorăşti, Buda, Pârjolteni, Găureni, Cobăeşti, Selişte, Duma, Vânători, Ciuteşti, Mileşti, Temeleuţi, Volcineţ, Horodişte, Cârlani, Mânăstirea Hâncului, Nişcani, Sperieţi, Drăguşeni, Malcoci, Pereni şi altele.

In jud. Orhei: Mănăstirea Hârjauca, Palanca, Cornova, Dereneu, Oniţcani, Ţâbirica, Frumoasa (mănăstire), Seseni, Lupa-Recea, Tabora (mănăstire), Curchi (mănăstire), Budei, Crăsnăşeni, Teleneşti, Dobruşa, Răspopeni, Târşiţei, Voroteţ, Horodiştea, Minceni, şi altele.

In jud. Bălţi: Redeni, Bahmut, Hârceşti, Măgura, Brodeni, Chişcăreni, Rădoaia.

In jud. Soroca: Ciutuleşti, Poiana-Cunici, Cuşeleuca, Hârtop, Cuhureşti, Coşerniţa, Văscăuţi, Dugna, Vădeni Răduleni, Cerepcău, Bacsani, Ţepilova-Hristici, Bădiceni, Visoca, şi altele.

In jud. Hotin: Colincăuţii, Clişcăuţii, Şilăuţii, Maliuţii, Şirăuţii, Gremeştii, Dobronovţi, şi altele.

Bine înţeles că nu chiar aceste sate prezintă staţiuni climatice, dar spinările dealurilor din jurul lor. Când te sui pe aceste vârfuri, simţi deodată că îţi cresc puterile, inima se bate mai plin, respiraţia se întăreşte, privirea se limpezeşte. Vederile încântătoare, ce se deschid ochilor în toate direcţiile, liniştesc sufletul, iar aerul curat, lipsit de urme de praf şi de negură, parcă îţi toarnă în plămâni ceva din atmosfera zeilor. De mare însemnătate e că pe aceste dealuri în totdeauna sânt fântâni şi izvoare cu o apă foarte bună.

Cele mai însemnate din toate aceste localităţi sânt acelea înconjurate de câmpie (stepă). Aşa sânt dealurile satelor: Bacsani, Dugna, Vădeni—Răduleni, Ciutuleşti, Măgura, Rădoaia, Bădiceni, Visoca. Aerul este acel al stepelor din jur: uscat, cald şi lipsit de praf, având şi proprietăţile aerului de munte.

Avantajul enorm care-l au dealurile Basarabiei faţă de munţi *este* că aci *atmosfera e limpede, ploile rare, ceţele foarte rare.* Poţi sta toată vara în aerul răcoros al dealului la soarele dogoritor, pe când în munţi deobicei eşti silit să stai în casă din pricina numeroaselor ceţe şi ploi mărunte. Pe dealurile Basarabiei e multă lumină, bogată în raze ultra violete, cari sânt atât de activante şi folositoare pentru organismul omului. Aci bolnavii îmbătaţi de lumina vindecătoare, de parfumul florilor, seduşi de liniştea olimpică şi de splendoarea naturei, capătă un dor de viaţă, o dorinţă arzătoare de a se vindeca cu orice preţ, de a trăi. Şi atunci organismul se angajază puternic în luptă cu boala, iar lupta aprigă se termină în totdeauna în folosul omului, căci este dusă sub imperiul unei dorinţi de neînfrânt, care duce la izbândă.

Altfel este în localităţile de munte, unde aerul nu este încălzit de soare. Cu toată lipsa prafului din aer, cu toate că se spune că acest aer este „îmbălsămat" de brad, acest aer nu este dătător de viaţă, din lipsa razelor sfântului soare, şi se ştie din medicină, că unde nu este soare, acolo vine doctorul. De altfel şi „îmbălsămarea" aerului de munte nu cred că este de o valoare mai mare ca aerul dealurilor, plin de parfumurile florilor de câmpie, de stepă.

* * *

Clima de pădure se găseşte în foarte multe localităţi între Prut şi Nistru: ori unde e pădure de stejar, tei, frasân, arţar, carpen, scoruşi. Mai ales este bun aerul acolo unde creşte stejarul, teiul şi gladeşul (numit şi arţar tătărăsc). Acesta din urmă dă un miros foarte puternic, care te îmbată şi-ţi dă viaţă. Nu mai înşir aci numirile localităţilor fiind că sânt prea multe. Ori unde este pădure, acolo poţi găsi tot ce trebue unui organism slăbit de muncă ori de boală, ca să se întărească, să-şi recapete vioiciunea şi puterea tinereţei: aer curat, soare dătător de viaţă, liniştea pădurilor cu freamătul frunzelor şi cântările a milioane

de păsărele, umbra stejarilor, ierbişul bogat cu miliarde de floricele mirositoare. Totul face aci ca omul să-şi recapete vigoarea tinereţei. In pădurile Basarabiei nu găsim ceea ce micşorează simţitor valoarea pădurilor din munţi: ceaţă, ploi, umezeală şi vânturi puternice; în schimb găsim ceea ce lipseşte în munţi — fructe din belşug, acele fructe care dau atâta viaţă şi sănătate: vişini, cireşi, mere, prune, etc. şi cari sânt bogate în miraculoasele vitamine.

Ca staţiune de pădure n'avem decât una singură organizată: cea dela mănăstirea Curchi. Şi-i păcat fiindcă am putea avea zeci şi sute.

* * *

Cea mai interesantă este **clima de stepă,** cu care Basarabia poate să se laude cum nu mai poate altă provincie din ţara noastră. In câmpie, adică în stepă, soarele dogoritor arde toată ziua de cum se începe primăvara şi până toamna târziu. Prin Mai câmpia este un rai asemenea şi în Iunie: miliardele de flori ale fâneţelor şi semănăturilor umpl aerul de un parfum ce te îmbată. Aerul curat ca cristalul în dimineţile pline de splendoare până la amiază este plin şi de cântări de păsărele, iar de sus din slava cerului mii şi mii dc ciocârlii toarnă din aerul cristalin trilurile lor fermecătoare, ce te fac să te gândeşti la veşnicia vieţii, la Nirvana nemuritoare. Starea sufletească care se crează prin aceste împrejurări este din cele mai binefăcătoare pentru un organism slăbit prin muncă ori boală. Ulii, vulturii şi vântureii plutesc lunecând liniştit şi pe nesimţite în toate părţile după amiazi ca şi dimineaţa şi unui orăşan i se pare că se află într'o lume de basme, dacă el n'a mai fost prin câmpii. Satele bogate şi numeroase dau vizitatorilor şi hrană din belşug şi tocmai de aceia orăşenii se grăbesc vara să se ducă măcar o zi la sate: la câmpie este soare, viaţă, sănătate, belşug, adică tot ce nu se găseşte în aerul stricat şi împuţit al oraşelor.

N'avem organizată decât numai o singură staţiune climatică de stepă (de câmp): acea de lângă gara Drochia (jud. Soroca). Şi s'ar putea organiza doar în o mie de sate. Numai să fie apă bună de băut.

Altă dată se duceau în câmpie sute şi mii de bolnavi, mai ales cei ce sufereau de plămâni. Ei se vindecau ca prin minune

de nu-ţi venea să crezi. Un singur neajuns au satele din câmpie: nu prea se găseşte apă bună de băut, care adesea este sălcie. In colo—eftinătate, simplitate şi linişte, dar mai ales soare, care cu deosebire este arzător în lunile Iulie şi August, ba şi în Septembrie. Insă în Septembrie se incepe perioada strugurilor.

* * *

Cele mai însemnate şi mai interesante sânt localităţile cu **climă de mare**, aflătoare în jud. Cetatea-Albă şi parte în jud. Ismail. Fiind aşezate în lungul mării Negre, la marginea stepelor, ele au şi clima de stepă: toată primăvara, vara şi toamna soarele dogoreşte şi arde, dând sănătate şi viaţă bolnavilor cum nu dă nici un aer de munte. Bolnavii şi cei slabi se întăresc şi se vindecă aci minunat. Aerul plăcut de mare, plin de stropi microscopici de apă de mare cu sare şi iod, prăjit de soare timp de luni de zile, prezintă cel mai puternic izvor de sănătate. Adierile răcoritoare dinspre mare ziua şi cele căldicele noaptea prezintă un avantajiu care nu-l are altă climă. Băile, făcute pe plaja mării, prezintă un nou şi puternic mijloc de restabilirea sănătăţei.

Staţiuni maritime cu o slabă organizaţie avem puţine: doar numai 5 cu începuturi de organizare: Bugaz, Budachi — Cordon sau Dacia, Balabanca, Burnas şi Volcioc (Jebrieni). S'ar putea însă organiza mai multe, mai ales dacă ţinem socoteală de împrejurarea că în Basarbaia avem una din cele mai mari şi mai frumoase plaje din lume: o adevărată minune a naturei, o plajă de 100 klm. lungime.

Plaja Basarabiei, numită şi Peresâpă sau Cosa, se întinde dela gurile Dunării şi până la gurile Nistrului. Ea este formată dintr'un nisip cuarţos şi alb, curat ca cristalul. Aerul răcoritor al mării, care se alternează cu aerul cald al stepei vecine, soarele cald dătător de viaţă, iodul apei şi al aerului, băile de mare şi de soare, eftinătatea vieţii, liniştea sufletească — totul face să sperăm cel puţin că într'un viitor poate chiar apropiat se vor desvolta aci frumoase staţiuni balneare, cari vor lăsa în urmă staţiunile maritime din Franţa, Germania ori Anglia cu clima lor ceţoasă şi suspectă.

In Basarabia e locul să se desvolte staţiuni maritime de primul rang. Deşi în ţările Mediteranei ca şi în Basarabia clima

este uscată, dar acolo ea este prea caldă: ziua nu poţi sta la soare, căci te arde ca în pustiu.

Lipsesc întreprinzători buni, organizatori energici şi mai ales sprijinul Statului. Statul ar trebui să construiască două linii ferate: una de la Culevcea spre Tuzla-Zangherovca, alta dela Sarata spre Tatar-Bunar — Jebrieni — Vâlcov. Şi în Zangherovca, pe malul lacului Alibei, şi în Vâlcov s'ar putea organiza porturi maritime însemnate. Nu departe de Tuzla, la Burnas, înainte de război, chiar fusese organizat un început de port, care în timpul războiului a fost distrus. Jebrienii prin adâncime are avantajii mari faţă de Sulina şi Constanţa, iar apropierea de Chilia şi situaţiunea la gurile Dunării i-ar da o însemnătate şi o desvoltare enormă. Cu construirea liniei ferate Sarata—Jebrieni—Vâlcov, acesta din urmă, care are aşezare şi organizare analoagă acelei a Veneţiei italiene, în adevăr ar căpăta valoarea Veneţiei, ar deveni mărgăritarul Mării Negre.

Admirabila plajă basarabeană, care se începe dela Vâlcov, dacă ar fi utilizată pentru organizarea staţiunilor balneare, ar putea să aducă, bogăţii mari în ţară, căci ea era cunoscută şi înainte de război ca o plajă minune. Veneau aici vara oameni din Germania, din Polonia, din Suedia, şi fiindcă chiar pe malul mării locuinţele lipsesc, ei veneau cu corturile lor, se instalau pe toată vara şi toamna, cu mare părere de rău, plecau acasă.

Păcat însă, că pe când plaja noastră este cunoscută chiar şi în America, noi habar n'avem de ea, de însemnătatea ei.

* * *

Mult mai interesante în Basarabia sânt localităţile climato-balneare de lângă **limane**. Ce sânt limanele? Sânt nişte golfuri marine, neadânci—abia de 1—2 m. adâncime—foarte întinse, având suprafeţe de zeci de mii de hectare. Ele sânt extrem de bogate în nomol vindecător. Cantitatea acestui nomol este atât de mare că toată Europa ar putea să-şi facă aci cura timp de 100 ani şi tot încă ar rămânea nomol şi pentru alte generaţii. Aceste limane sânt despărţite de mare prin peresâpa cosaua descrisă mai sus.*)

*) Numirile lacurilor sărate din Basarabia sânt: Şabolat, Burnas, Agi-Ibrahim, Curu-Ghiol, Alibei, Altân-Ghiol, Sariari, Budur, Şagan, Cara-Ceaus, Martaza, Mahala, Şagan-Mic, Djantşai, Sasic Mic, Sasic Mare.

Deşi ele sânt golfuri marine, apa lor este atât de sărată, încât uşor poţi pluti pe ea. Atât din cauza gradului mare de sărăţime, cât şi din cauza adâncimilor mici, toată lumina solară ce cade pe apă este reţinută în apă şi energia acestei lumini pătrunde până la fund, unde încălzeşte nomolul, dându-i şi o radio-activitate însemnată — acea putere vindecătoare, care, cum se ştie, face minuni la vindecarea boalelor. Umbli prin liman toată ziua bălăcind în apa încălzită de soarele dogoritor al stepei, calci prin nomolul dătător de sănătate, intră în el picioarele până la genunchi şi simţi că întinereşti văzând cu ochii, îţi dispar durerile corpului şi metehnele sufletului.

Tocmai adâncimile mici a limanurilor basarabene prezintă marele avantaj faţă de Techir-Ghiol, care este adânc: are 14 m. adâncime. In adevăr în Techir-Ghiol razele solare nu pot pătrunde până la fund, fiind parte absorbite de apă, parte reflectate în aer. In consecinţă, nomolul nu este încălzit de soare şi deci este lipsit de acea radioactivitate puternică care este atât de necesară bolnavilor şi care unii o caută chiar şi la Carlsbad. Nici apa nu este aşa de sarată ca în limanurile basarabene. Afară de aceasta, lacul Techir-Ghiol este relativ mic, nomolul lui a fost deja întrebuinţat, şi se spune că chiar cel care se mai găseşte nu mai are puterea vindecătoare, ce o avea altă dată. La Techir-Ghiol nomolul întrebuiuţat odată se varsă din nou în lac, unde, se zice, el „se regenerează" Dar cine ştie! O fi şi aceasta!!

Se spune însă că vindecările ce se capătă la Techir-Ghiol se datoresc mai mult băilor sărate şi aerului de mare precum şi băilor de soare, nu nomolului.

In nomolul limanurilor basarabene vine lumea şi se vindecă chiar fără nici un medic şi fără „băi sistematice". Bolnavul pur şi simplu sapă în nomol de dimineaţă o groapă lungă cât el însuşi, iar nomolul scos îl întinde în bătaia razelor solare. După masă, când şi fundul gropiţei şi grămăjoara de nomol scos, sânt nfierbântate de razele soarelui (pe la ora 3 — 4), bolnavul se culcă în groapa făcută, trage peste el nomolul înfierbântat şi stă acolo 15—30 minute, după cum poate răbda. Apoi iesă, se duce la lac, se spală acolo bine, se mai tolăneşte pe mal la soare pe nisipul înfierbântat, şi peste o lună se duce acasă de parcă nici n'ar fi fost bolnav. Viaţa este eftină şi orice sărac poate să se ducă acolo să-şi caute de sănătate.

Satele aşezate în jurul limanurilor sânt destul de numeroase — 25 —, mari şi bogate.

Iată-le (de la Răsărit spre Apus: Şabolat, Achembet, Sergheevca, Caiabei, Codăeşti, Ciobanbura, Budachi-Sat, Bazârianca, Tuzla, Zangherovca, Vesiolaea Balca, Catlabuh, Ţariceanca, Raileanca, Budur, Camceatca, Balabanca Nouă, Martaza, Mahala, Trihatâ, Şagan, Zolocari, Tropovca, Borisovca, Eschipolos, Jebrieni.

La Achembet, Şabolat, Sergheevca, Budachi-Sat, Tuzla şi Borisovca sânt organizate chiar şi băi sistematice. Cele mai reuşite sânt cele dela Sergheevca, unde fostul proprietar de moşie, d. Oculici şi-a pus tot sufletul pentru o bună reuşită a organizării băilor sistematice. Dar şi la Tuzla băile sânt bunicele. Mai sânt organizate băi de nomol şi la Burnas chiar pe malul mării, dar în afară de sat (la 4 klm. depărtare). Nu sunt rele nici cele dela Borisovca, nici cele de la Budachi-Sat.

Simplitatea vieţei de Sat, unde nu se cere să fii îmbrăcat după modă, belşugul alimentelor, eftinătatea locuinţelor şi a mijloacelor de transport, puterea vindecătoare a nomolului şi a băilor de liman — totul face ca lumea să caute să se ducă cel puţin pentru o lună prin aceste meleaguri, unde te bucuri şi de clima de stepă din prejur şi de clima mării apropiate, unde îţi poţi face şi băi la mare şi băi de apă sărată, şi băi de nomol şi băi de soare fără nici o cheltuială. Ba nici de locuinţă n'ai nevoe, fiindcă ploile lipsind tot timpul din Iunie până în Octombrie, poţi fără nici o grijă locui într'un cort de pânză ori chiar de rogojină, cum de alt fel şi face toată lumea ce se duce la Volcioc (lângă Jebrieni). Pământul este fierbinte şi poţi dormi pe un covor întins pe pământ fără nici un risc să răceşti.

Apa în limane este atât de sărată, încât vara prin August aci se depune şi „sare de liman". Această sare mulţi reumatici şi artritici o duc la oraşe, unde îşi fac cu ea băi în cursul toamnei şi iernii cu rezultate foarte frumoase. Sarea aceasta nu costă nimic doar numai transportul.

* * *

Sânt foarte interesante limanurile acestea toamna, când pe aci trec miliarde de păsări călătoare, cari venind din Rusia, din Polonia şi din ţările Baltice (Suedia, Finlanda, Estonia, Latvia,

Lituania), trec pe aci ca pe un bulevard, îndreptându-se spre ţările calde ale Africei. Milioane de cârduri de gâşti sălbatice, raţe sălbatice, fluerari, pescari, pescăruşi, lebede, cuci, privighetori rândunele, berze, cocori, etc. etc. — toate pe aci trec. Este de un enorm interes ştiinţific să stai aci la limane toamna, să studiezi zborul păsărilor călătoare şi obiceiurile lor. O Staţiune zoologică, de s'ar înfiinţa aci ar da rezultatele cele mai frumoase. Şi o staţiune ichtiologică ar fi de mare folos mai ales la Jebrieni ori la Achembet. In adevăr în aceste două localităţi se îmbucă cele 3 tipuri de ape: de mare, de râu (Nistru la Achembet, Dunărea la Jebrieni) şi de lac sărat. Studiul faunei în aceste staţiuni ar da rezultatele cele mai frumoase şi pentru fauna de uscat şi pentru fauna de ape (dulci ori sărate).

* * *

Lacurile—limane mai sânt interesante şi pentru exploatarea sării de mare şi pentru pescăritul chefalului.

Sarea de mare altă dată se exploata în cantităţi enorme: 10.000—20.000 vagoane pe an. Sarea scoasă din limanuri era dusă în toate părţile până şi la Constantinopole, şi în Asia Mică, şi în Bulgaria. Azi exploatarea este redusă pân la zero.

Chefalul se exploatează încă şi acuma pe o scară întinsă. Primăvara acest peşte, care are o carne delicioasă, intră din mare în limane prin deschideri făcute de pescari şi numite iericuri şi prorve: în lacuri peştele se hrăneşte toată vara, se îngraşă bine şi toamna, când apa se răceşte, el năvăleşte din nou spre mare, spre care caută să iasă prin aceleaşi prorve şi iericuri. Acolo însă pescarii aşază garduri speciale; chefalul cu miliardele năvăleşte spre garduri, se sbate, se muşcă unii pe alţii, apa se însângerează, clocoteşte de forfota chefalului, şi atunci pescarii îl prind cu milioanele. Atunci e mare serbare pe malurile limanurilor. Prin toate satele e veselie, bucurie, forfoteală şi bănet: vin comercianţii să cumpere chefal.

* * *

NOTA. Calea ferată a aprobat reducere de $^1/_2$ preţ din costul biletelor până la gările Culevcea (pentru Tuzla şi Burnas), Cetatea Albă (pentru Sergheevca şi Achembet), Bugaz, Vilcov prin Galaţi (bilet combinat cu vaporul). Dela Vâlcov la Jebrieni lumea se duce cu barca pentru 5—10 lei.

Sânt în Basarabia şi numeroase **izvoare tămăduitoare** pe cari până acum nici medicii nu le cunosc.

Dintre aceste izvoare în primul rând trebue să amintesc de aşa zisele *burcute*. Aşa se numesc izvoarele cu apă sulfuroasă ce conţine gazul hidrogen sulfurat şi care miroasă a ouă împuţite. La Chişinău se cunosc azi câteva burcute : unul lângă băile Dobromirov, în lunca Bâcului, alte 3-4 (slabe însă) pe malul Bâcului în faţa fabricei lui Radomâslschi. Altă dată mai erau încă câteva, dar ele au fost astupate cu gunoi din ordinul primăriei oraşului.

Acum vreo 50—60 ani venise la Chişinău doi nemţi şi ceruse primăriei concesie pentru exploatarea burcuturilor. Primăria a refuzat, şi nemţii s'au dus în Bucovina, unde s'au înţeles cu cine au putut şi au început exploatarea isvorului burcutic dela Dorna Vatra. Azi toată lumea ştie la ce mare desvoltare au ajuns băile dela Dorna Vatra, şi doar isvorul burcutic de acolo e o nimica toată faţă de burcuturile din Chişinău. Acolo se exploatează pentru scopuri medicale şi nomolul din vale, care nu este mai bun ca nomolul din lunca Bâcului.

Ce băi frumoase ar fi putut să se desvolte în Chişinău, mai ales că aci e centrul cultivării strugurilor speciali, aşa zişi medicinali, cari se recomandă de medici pentru vindecarea mai multor boli.

Un izvor burcutic foarte puternic este la Slobozia - Duşca lângă Criuleni pe Nistru. Acolo o vână de apă burcutică, cât mâna de groasă, esă de sub coastă şi mirosul ei se răspândeşte prin tot satul. Debitul acelui izvor este de vre-un milion de litri pe zi. Mai sânt acolo, în sat, câteva izvoare burcutice dar mult mai mici, în orice caz de sute de ori mai mari ca cel dela Dorna Vatra. La vre-o 8-10 klm. spre apus de Slobozia, anume la satul Zahaicani asemenea sânt vre-o 10 izvoare şi fântâni burcutice. Dar nimeni nu le ia în seamă.

O mulţime de izvoare mici burcutice se mai găsesc prin satele din jud. Orhei şi Soroca, iar la Trinca în jud. Hotin este şi un izvor mare. Singura întrebuinţare ce se dă apei acestor izvoare este spălatul rufelor. Dar câţi bolnavi s'ar vindica?

Apa burcutică se poate căpăta chiar şi ori unde în Basarabia prin fântâni arteziene neadânci. S'au făcut pân' acum

vre-o 500 făntâni, cari dela adâncimea de 40-60-70 m. dau cantităţi enorme de apă burcutică arteziană : ea singură iesă la suprafaţă. Prin satele din jud. Orhei, Lăpuşna, Tighina, dar mai ales în jud. Cetatea-Albă se găsesc pretutindeni astfel de făntâni arteziene cu apă burcutică. In unele sate se găsesc chiar câte 20-30 de astfel de fântâni.

Şi nimeni nu se gândeşte să le exploateze aşa, cum a fost pus în exploatare sărăcuţul izvor burcutic de la vestita Dorna-Vatra de cei doi nemţi, alungaţi din Basarabia.

* * *

Sânt şi altfel de izvoare între Prut şi Nistru. De pildă la Medveja jud. Hotin se găseşte un izvor alcalin, recunoscut de populaţie că foarte folositor pentru sănătate. Izvorul însă e cam depărtişor de sat şi din el doar numai vitele se adapă ; în adevăr vitele acolo sunt frumoase şi nu prea sufăr de boli.

In jud. Bălţi un fost mare proprietar a răzbit cu o fântână arteziană la un izvor de apă minerală la adâncimea numai de 80 m. ; analiza chimică a arătat că apa este identică cu cea dela Vichy din Franţa. Nimeni nu s'a ocupat de chestiunea exploatării acestei ape. In jud. Cetatea Albă 4 fântâni arteziene asemenea au dat de apă minerală alcalină: la Volontirovca, Sărata şi în alte sate. Nimeni nu le exploatează.

Multe fântâni arteziene au dat apă sărată bogată în iod, deci dau apă asemănătoare cu cea de la Sărata Monteoru sau Câmpina.

* * *

E locul să spun câteva cuvinte şi despre staţiunile climatice de pe valea Nistrului. In această vale canion, adâncă, îngustă, întortochiată, cu păreţi verticali stâncoşi şi înalţi de câte 50—150 m., se găsesc o mulţime de localităţi cari îndeplinesc toate condiţiunile unor staţiuni climatice recomandate de medici bolnavilor. Adăpostite contra vânturilor de malurile înalte ale văii, cu climă deci mai caldă ca cea a împrejurimilor, pline de grădini şi de belşug în alimente, ele oferă bolnavilor aer curat, apă bună de băut, căldură şi acea contemplare a frumuseţelor naturei, care

dă liniştea sufletească atât de necesară pentru vindecarea ori cărei boli. Aşa este Soroca, Speia, Oniţcani, Slobozia Duşca, Molovata, Vadu Raşcului, Zalucenii, Vasilcăul, Senatăuca, Naslavcea, Ojeva şi o mulţime de alte, care nu e locul să le mai înşirăm aci.

Toate sânt la dispoziţia publicului; este nevoe numai ca publicul să se deştepte, să se folosească de ele şi să renunţe la staţiuni climatice din alte părţi, cari nu sunt mai bune ca ale noastre. Doar storc bani mulţi!

* * *

Se găsesc şi izvoare termale, adică izvoare cu apă caldă, anume pe valea Căinarului şi pe valea Camenca în jud. Soroca. Cele mai cunoscute sânt cele dela Cotova de lângă Zguriţa. Acolo, 3 vine puternice de apă de izvor scot milioane de vedre pe zi de apă caldă. Iarna femeile stau în apa acestor izvoare cu picioarele goale, spală în ele rufele chiar pe gerurile cele mai mari şi nici una, se spune, încă n'a răcit. Asemenea izvoare sânt şi la gura Căinarului lângă satul cu acelaş nume, precum şi lângă Vozdu la gura Văii Camenca. Se mai spune de izvoare asemănătoare în Valea Ţârnei aproape de Cubolta, apoi la Căinarii Vechi*) şi în alte părţi.

Aproape de Cotova înspre Crişcăuţi şi Horodiştea, anume la vreo 2—3 klm. spre Apus de Crişcăuţi, adesea se aud zgomote subterane, cari într'un timp speriase şi lumea. Poate că avem de aface cu fenomene vulcanice ascunse în adâncurile pământului?! In orice caz a fost semnalată eşirea apei calde după aceste zgomote prin câteva izvoare din vecinătate.

Ceiace este de remarcat pentru toate aceste izvoare e că nici medicii nu se gândesc să trimită acolo bolnavii, sau cel puţin să le cerceteze, măcar superficial, de curiozitate.

T. Porucic

---

*) Insuşi cuvântul Căinar înseamnă în limba cumano-tatară — clocotitor, ceeace ar însemna că pe timpul Cumanilor apa era clocotitoare, adică fierbinte.

Chemarea iubirii

Nu simţi tu cum se zbate 'n suflet
fiorul tainic al iubirii?
De ce alungi fără de vină
un dor
ce l'ai ursit peirii?..

Prelung răsună,
ca un plâns, chemarea ei întârziată.
In noaptea gândurilor astăzi
nu simţi
cum arde 'ncătuşată?..

E cea din urmă.
Inţelegi, că-i cea din urmă 'nfiorare?
Când neguri reci se cern în juru-ţi
Ştii tu?
Că visul nostru moare?..

Imi închid ochii
Şi mă 'ngrop în golul desnădăjduirii.
Dar şi mai clar le simt cum gem
Şi plâng
Chemările iubirii...

Elena Vasiliu-Hasnaş

Pe drum de iarnă

Pe drumul trist, înzăpezit,
In cârduri ciorile s'adună
Și vor din croncănit să spună
Un gând amar și chinuit.

Pe o troiță în colț de drum
— Semn al durerilor eterne —
Zăpada 'n straturi se așterne,
Invăluind-o 'n nori de fum.

Un moș, pe cârje, schiopătând
Ridică ochii, 'și face cruce,
Pornește iarăși, și se duce,
O lacrimă încet ștergând.

Biserica în colț de sat
Stă straje ceasurilor sfinte,
Când omul, fără de cuvinte
Iși smulge crucea din oftat.

O sanie trecu ușor,
O umbră ce se pierde 'n zare!
Aud acum din depărtare
Crâmpei din cântece de dor!

S'a dus. Cu ochii după ea
Râmas-am trist; și cu durere
Privesc spre troița, ce piere
In ceața fulgilor de nea!..

Miron C. Holban

Cetăţi de pămînt.

Sub această denumire se pot înţălege două categorii de cetăţi: 1) întărituri lucrate de mîna omului, deseori folosind poziţiile naturale, care sunt mai vechi şi mai simple, şi 2) cetăţi, care au numai baza construcţiei de pămînt, adăugîndu-li-se fortificaţii de piatră, mai mari, mai rezistente şi 'n deobşte în Basarabia mai noi. In această categorie unii autori cuprind chiar cetăţile actuale de-alungul Nistrului şi Dunării, [1]) în legătură cu cetăţile de piatră. Poporul obişnueşte la rîndul său să distingă două feluri de cetăţi, denumindu-le pe cele mai mici şi numai de pămînt cu termenul „Cetăţue", iar pe cele mai mari cu numele de „Cetate".

Se găsesc răspîndite în apropierea apelor şi pentru cele mai multe din ele, în mijlocul pădurelor. Chiar acele care astăzi sunt pe locuri deschise, pe ogoare, tradiţia păstrează amintirea pădurei pe locul lor, dacă nu aceasta se găseşte în imediata lor vecinătate. Nu putem preciza, în stadiul actual al cercetărilor, dacă era în obiceiul constructorilor de-a alege ca bun adăpost un loc în mijlocul pădurii sau ulterior aceasta a crescut pe ruinele aşezării părăsite. Mai probabilă e prima supoziţie, dat fiind obiceiul pastrat pînă azi la semi — primitivii Ţigani — de-a-şi face salaşurile în mijlocul pădurilor.

In privinţa datei lor, este evident că cele numai din pămînt aparţin epoci preistorice şi începuturilor istorice, căci construcţii în piatră nu s'au folosit de cît tîrziu. Pentru cetăţile de pămînt din cuprinsul actualelor cetăţi de piatră fireşte că putem admite o epocă mai nouă, care variează dela una la alta, deşi s'a susţinut contemporanitatea lor.

Mă voi ocupa puţin mai pe larg de cîteva din ele, aproape toate necunoscute literaturii de pînă acum şi care pot fi luate ca tip şi pentru altele, semnalate doar în treacăt. Au fost cercetate de

---

[1]) General Panaitescu „Cetăţile ruini din Basarabia" in „Anuarul Com. Mon. Ist. din Basarabia" I, pp. 88-90, Chişinău 1924.

subsemnatul şi d. Şt. Ciobanu, sub auspiciile Comisiunii Monum. istorice, în toamna 1929 şi primavara 1932.

Una din cele mai mari se află lîngă satul *Stolniceni* (Lăpuşna) pe valea superioară a Cogîlnicului. La 3 klm. N de sat, după un al doilea rînd de coline, la poalele cărora curge Vişina, la capătul Corganului, se află movila „Cetate", cu privire depe ea pînă 'n depărtare. Două rîpi înalte duc spre vîrful cetăţii, unde se rîdică o movilă înaltă de 2 m. şi cu diametrul de 15 m.

Cetatea are o formă aproape circulară, cu un bot spre sud, fiind înconjurată pe trei părţi de un şanţ cu val, dublu. Cetatea porneşte dela Nord cu ambele şanţuri spre S. West, avînd în genere trei laturi, de lungime consecutive, aproximativ de 100 m. 185 m. şi 260 m., dela N. E. spre S. W. A patra latură e formată de întăritura naturală de circa 400 metri. In colţul vestic se găsesc două movile, de mărimi neegale ; săpîndu-se, s'au găsit hîrburi, oase şi o bucată de fer, nu prea veche.

Dela suprafaţa pămîntului un prim şanţ, cu fundul lat cam de 2 m., la gură de 6—7 m.; un val înalt de 2,5 m. cu profilul aplecat. Talvegul celui de-al doilea şanţ are cam aceiaşi lăţime, pe o adîncime de 4—5 m., la gură o lăţime de cel puţin 10 m. Valul diu mijloc e lat de 6 m. în mediu. O întăritură puternică deci, de unde se avea o largă privire, pe vreme bună pînă la dealul Sf. Vineri de lîngă Chişinău şi pînă la Prut (30 klm.). Impădurirea pe cetate e de dată recentă, împrejurul ei însă e o deasă pădure.

Procedînd la săpături în două direcţii la una din movilele centrale, pînă la 1,5 m. adîncime, s'a dat peste o pătură arsă, unde a fost vatra. In genere pămîntul e negru, a fost îngrămădit peste eventuala locuinţă. S'au găsit hîrburi şi toarte, urmele unei ceramici variate, dela cele mai simplu la cele mai complect arse, roşii. E un amestec de vase, după întrebuinţare. Dintre ele un fund de amforă s'a găsit în poziţie de aşezare. Nici unul întreg. Un fragment mai frumos dovedeşte ceramică greacă, probabil din importaţiunile frecvente în epoca protoistorică.

Suntem împinşi către această datare a aşezării, deşi nu s'au găsit alte urme: nici pietre, nici urme de metal, nici monede. Oase s'au găsit numai fragmentare: fălci cu dinţi de cal, mistreţ, bou, cîne. Fosilizarea e relativ mai nouă. S'ar putea trage concluzia c'a

fost, pe această movilă, locuinţa şefului, după aşezarea ei centrală şi îngrămădirea de vase şi oase. De mormînt nu poate fi vorba, după lipsa complectă a oaselor omeneşti.

A doua cetate, de mărime mijlocie, se află la *Lopatna* (jud. Orhei), pe valea Ichelului, la 14 kl. dela şoseaua Chişinău—Orhei. Locuitorii îi spun „Cetăţue", după mărimea ei mai modestă, alteori „Cetate"; are de fapt un perimetru de circa 400 m. De formă ovoidală, e aşezată în mijlocul pădurii, ea însăşi azi împădurită; pe marginea exterioară a şanţului de est e tăiată de un drum de care. Este înconjurată la est şi vest de două văi mici, care se deschid spre apa Lopatnei, ce trece printr'un iaz. Vecinătatea apei este o regulă generală pentru toate aşezările. Existenţa iazului dovedeşte că regiunea a fost multă vreme populată şt poate nu prea de mult timp părăsită.

E'nconjurată de-un singur şanţ cu val, care s'a păstrat bine, înconjurînd aproape în întregime cetatea. Numai spre iaz, la punctul sudic, unde coboară, valea se'ntrerupe natural. De aici, diametrul către celalt capăt al cetăţii are o lungime de 45—50 m. Valul e adînc de 3,5 m., spre interior încă mai mare; lăţimea de 6—7 m., iar fundul şanţului de 1,5 pînă la 1 m. Şi după acest element se vede importanţa mai redusă a aşezării.

Săpîndu-se o groapă de 1 m. adîncime chiar la intrarea în cetate, se văd mai multe pături cu aşezări succesive. La 1 dm. o pătură de 10—15 cm. grosime de cărămizi arse bine, cu urme de rădăcini ce-au putrezit. După o pătură de 10—12 cm. de pămînt ars de culoare cenuşie cu infiltraţii de pietre, urmează o a doua pătură de civilizaţie cu urme de cărămizi arse mai tare, formînd totuşi o masă roşiatică. Cîteva fragmente de vase arată o ceramică extrem de rudimentară, neagră şi alta puţin mai reuşită; există şi urme de ceramică bine arsă, roşie.

S'au găsit numai oase de animale de o fosilizare nu prea accentuată. Făcîndu-se săpături în vederea unui şanţ, de cine şi cînd anume nu se ştie, s'au dat şi peste oase de om. Din ele s'au găsit cîteva şi la săpăturele noastre, în pătura a doua, împreună cu hîrburile, cele mai numeroase aici. Pare să fi fost sub ultima aşezare locuinţi şi morminte; iar la întrare pătura de cărămidă este mai deasă, deci va fi fost o întăritură.

Asupra epocii de cînd datează aceste succesive aşezări, iarăşi nu putem precisa anume, lipsind şi aici orice urmă de metal. Presu-

punerea unora că „aici a fost un sanctuar păgîn, unde se aduceau jertfe zeilor“ [1]) ţine mai mult de anumite teorii asupra raselor ce-au locuit Sciţia şi este hazardată deocamdată orice afirmaţie. Pentru o vechime apropiată protoistoriei pledează mai curînd puţinele urme găsite.

Din categoria celor mai mici e „Cetăţuea“ dela *Chicera*, între Truşeni şi Durleşti (Lăpuşna), la 8-9 klm. vest de calea ferată Chişinău — Vasile Lupu. Pe o poziţie liberă, cu vedere admirabilă pînă la Chişinău şi toate satele din regiune până la 20 - 30 klm. distanţă se 'ntinde un bot de deal deasupra unei văi ca o caldare, adîncă de 50-60 m. In vecinătate pădurea creşte deasă, însuşi locul cetăţue a fost defrişat acum 50-60 ani în urmă; nu departe pe podiş se mai păstrează două iazuri, într'o poziţie geografică foarte interesantă.

Cetăţuea se găseşte la capătul extrem al dealului, fiind înconjurată aproape complect de-un şanţ cu val, ros de arături, evident încă spre est. Intreg perimetrul nu e mai mare de 210 m.; adîncimea şanţului e de circa 2 m. şi lărgimea de 3 m. Nu s'au practicat săpături, dar s'au scos din prima pătură — locul fiind complect arat — ciouri de cele două feluri de ceramică, neagră şi roşietică. Foarte puţine urme de oase.

Data staţiunii se raportează la aceiaşi vechime nu prea adîncă. Intăritura a fost folosită pînă în timpurile mai noi, după cele două denumiri pe care le dau oamenii pînă azi: „cetate turcească“ şi „faţarea de aramă“. Curioasă este aceasta din urmă denumire din urmă, care poate vine dela vre-o arie cu tăbli de aramă.

Afară de aceste cetăţi de pămînt fără urme de folosinţa pietrei şi care corespund la trei tipuri de mărimi, se mai găsesc o serie, necercetate personal, dar care pot fi înglobate unuia din aceste tipuri.

In pădurea dela *Grozeşti*, dela Durleşti lîngă Chişinău, se află o „cetăţue“ ceva mai mare ca cea dela Chicera, dar asemănătoare. Este aşezată pe-un deal deasupra unei văi adînci şi lungi, în plină pădure. La *Văsieni* (Lăpuşna) pe valea Vişinei, la locul unde se'mbină cu Botna, este o rîdicătură de pămînt, de forma mai mult a unei movile, depe vîrful căreia se deschide o privire largă asupra Botnei [1]).

* * *

[1]) La Şt. Ciobanu „Notiţe“ în „Anuarul Comis. Mon. Ist. pentru Basarabia“ II, p. 145, Chişinău 1928.

[1]) Şt. Ciobanu „Biserici vechi din Basarabia“ în „Anuar“ I. 1924, p. 59

Şi pentru că unele cetăţi de pămînt sunt contemporane movilelor, revenim asupra acestora cu date noi şi mai numeroase, unele aflate după redactarea capitolului special lor destinat.

Se pot urmări cîteva şiruri de movile, aşezate pe culmile dealurilor ce mărginesc văile mai importante ale apelor ce se scurg spre Nistru sau spre lacurile dela sud. Ele sunt întovărăşite uneori de alte movile depe vale, în genere mai mici. Aşezarea celor depe culmi este atît de orînduită, în cît rostul lor de semnalizare este foarte clar. Dela obiceiul de-a se aprinde pe vîrfurile lor barile de păcură, ca coloanele de fum ce se'nalţă să anunţe rapid primejdia unei năvăliri, a şi ramas expresia „a dat *şfară* în ţară" (iar nu cum s'a modificat greşit „sfoară") pentru răspîndirea de ştiri.

Cea mai bine studiată de mine este linia Chişinău—Nistru, distingînd uneori chiar o linie triplă de movile semnalizatoare. In jurul Chişinăului se găsesc mai multe pe dealul dela *Movileni* spre est de oraş şi mai spre N. E. o mare movilă în dosul bisericei *Râşcanu*, cu înălţimea de peste 10 metri. Spre sud-est linia începe dela *Băcioi*, aproape de care se văd două movile mari. Urmărind valea Bîcului, pe dealurile ce străjuesc malul drept, se văd o serie de movile, distanţate prin cîteva sute de metri între ele, ce trec prin *Sângera*, deasupra căreia se află una dublă pe vîrful dealului; apoi în vecinătatea satelor din faţa *Mierenilor*, în dreptul căruia una străjueşte ca un donjon pe botul dealului drept deasupra văii — şi de aici trec în jud. Tighina. Pe culmile de mai spre Apus o altă serie se 'ndreaptă către linia ce duce spre *Gregorievca* şi de-acolo la Căuşani. Aici se 'nvecinează cu seria movilelor de pe valea Cogîlnicului.

Tot în judeţul Lăpuşna se mai află pe valea Bîcului, în direcţia dela Chişinău spre apus, trei movile pc culmea dealului dela *Ghidighici;* alte trei pe vale la *Visterniceni*, între Petricani şi Poşta-Veche. La *Bucovăţ*, în dreptul staţiei, tot pe vale, se află vrea 3—4, cercetate de învaţatul I. Halippa, fără să cunoaştem rezultatele.

Intorcându-ne la linia Chişinău-Tighina, atît pe malul drept, cît mai ales pe cel stîng al Bîcului, se înşirue movile, distanţate la cel mult un chilometru, iar mai aproape de Nistru şi mai învecinate. Intre Mireni şi *Bulboca*, între ultima staţie şi *Calfa*, unde sunt vre-o 10 şi între această localitate şi *Tighina*, se 'ntind pe-un ori-

zont foarte larg. O a doua linie se găseşte pe malul celalt al Nistrului, exact de aceiaşi formă şi aşezare. Pe malul drept linia ajunge pînă la enorma movilă dublă a lui Suvorov, punct important, căruia îi corespunde peste valea Botnei care se varsă aici în Nistru, un alt punct, *Movila Hanului*. Este una din cele mai largi perspective care mi-a fost dat să văd de pe vîrful ei. Dela apus, din dreptul dealurilor dela Gregorievca-Căuşani, până la Varniţa-Tighina spre nord şi aproape de Talmaz spre sud, depe malul drept al Nistrului, iar depe malul celalt se văd toate satele dela Parcani la

Valul lui Traian lingă Movila Hanului.

Maiac şi chiar până la Odesa, care se 'ntrezărea clar, pe lumina miezului de zi. Intre ea şi *Chiţcani* vreo 4—5 mai mici merg pe culmea dealului pînă la coborîrea lui în baltă; una mică de cealaltă parte.

Pe dealul ce mărgineşte *Căuşanii* sunt două movile la extremităţi, cu vederi asupra văii şi podişului. In continuare pe vîrful dealului ce merge pînă la *Leontieni* pe Nistru, o altă serie, dintre care două foarte mari, distanţate de cîţiva chilometri şi cu orizont foarte larg.

Tot în judeţul Tighina, valea Cogîlnicului este mărginită de două şiruri de movile, ce merg pînă la vărsare aproape. Intre *Gura Galbeni* şi *Cimişlia* mai mari, apoi la *Abaclia, Romănovca, Culmea* spre sud-vest, iar pe celalt clin la *Zloţi, Schinoasa* şi altele. Din jos de Gura Galbeni, lîngă Hârtopul Nou se află o „*Movila Sfatului*“ de mari dimensiuni, pe vârful unui deal cu larg orizont. Numele s'ar fi dat, după unii, c'aici se adunau căpeteniile tatare la sfat sau poate că de-acolo se indicau hotarele proprietăţilor răzăşeşti. De notat că nu departe pe valea *Jăparilor* se găsesc direct pe teren urme de ceramică, mai ales vase de ardere redusă; pămîntul a fost desţălenit acum 40—50 ani. Pe-o vale mai mică ce dă în Cogâlnic alte movile se găsesc la *Tvardiţa* şi la *Beşghioz*; prima destul de mare a fost săpată, fără să se găsească ceva. De aici linia trece în judeţul Cetatea-Albă. Dintre movilele din această regiune mai amintim una foarte mare la *Seimeni* pe malul Nistrului, care a fost cercetată de învăţatul rus Samocvasov.

Pe valea Răutului şi a Cuboltei între *Bălţi* şi *Floreşti*, sunt cam vreo 60, cele mai multe pe şes, iar cele depe dealuri de mari dimensiuni; unele dublate fie prin învecinarea lor, fie prin turtirea lor la mijloc *Movila Mare* dela *Cubolta* a fost săpată de I. Halippa, fără să se găsească ceva, deşi s'a cercetat sistematic; la un metru adîncime s'a dat de stratul de lut. In apropiere se află linia depe valea Cuboltei spre confluenţa cu Răutul, aici mai numeroase pe deal, mai multe la *Putineşti* şi *Ţipleşti*. Mai la sud est, lîngă *Orhei* un grup de 5—6 formează un cerc pe vale; de mărime mijlocie, înalte cam 5—6 metri. Pe culmea dealului se văd cîteva exemplare din linia mare, ce taie aici Răutul, distanţate cam de-un chilometru între ele.

In judeţul Bălţi, deasupra dealului *Măgura* cel mai înalt din Basarabia, se află o movilă mare, despre care oamenii povestesc că are îngropată o comoară.

P. Constantinescu-Iaşi

OSTROVUL

de **Vasile Laşcu**

Legănat, sortit visării,
Şi de-a firii daruri plin,
Ostrovul, — copilul mării, —
Sta 'n vârtejul cristalin.
Marea cuprindea duioasă
Ostrovul de jur în jur,
Ii cânta cântări voioasă
Sub ai cerului azur.
Cadenţat, fierbând cu spumă,
Impingând tot val cu val,
I-aducea o perlă scumpă,
Ori un roz, frumos coral.
Dar, nebună, desmerdându-l,
Pe-al ei fiu nepreţuit,
Marea singură spălându-l,
Din iubire l-a strivit.

A tradus **V. Ştefănescu**

PRIMĂVARA

Zumzet de albine, stoluri de cocoare,
Turme pasc pe dealuri, colţul ce răsare.

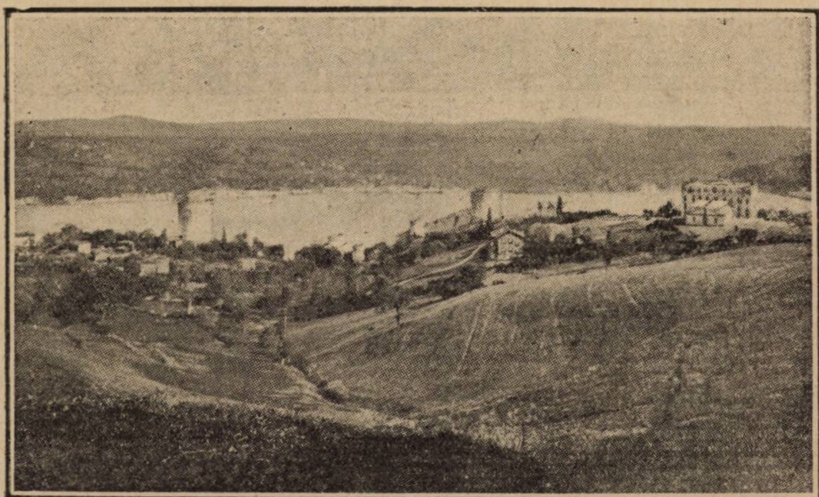
Cer senin, albastru, imn de ciocărlie,
Hăuliri în voe, viaţă, bucurie.

Pluguri pe coline, îndemnări la muncă,
Vite în cireadă, frământări pe luncă.

Seri răcoritoare, scârţâit de care,
Lătrături de-a surda colo'n depărtare.

Stele 'nlăcrămate, luna tot mai plină,
Ingânări pe prispe, glas de mandolină . . .

Alfred Tibereanu

Bosforul*)

...când mă trezii era ziua albă. Repede ieşii pe punte cu regretul că nu mă sculasem mai de dimineaţă. Un vânt rece îmi isbi faţa, înviorându-mă cu totul.

Pasagerii ieşiseră la soare, galbeni la faţă după o noapte de chin. Balansurile aproape încetaseră, iar valurile de un albastru opac scăldau la orizontul de miazăzi, un ţerm albastru stâncos. Departe, spre răsărit, un vapor navigà în direcţia noastră, spre Bosfor. Tonii se ţineau cu droaia în jurul nostru, încolătăcindu-şi corpul lor lucios şi săltând pe valuri.

Privesc cu binoclul coasta de sud care mi se pare continuă, neputând distinge intrarea în Bosfor.

După obişnuitul ceai de dimineaţă, mă instalez lângă maşina ancorei dela prora vasului şi acolo izolat de lume, privesc cum valurile saltă în lături şi ne deschid drumul spre Bosfor — locul cel mai frumos din toată Europa.

Incetul cu încetul coasta se apropie devenind mai clară. Cele două continente bătrâne stau faţă în faţă: Asia — leagănul omenirei, Europa — focarul civilizaţiei actuale.

Ajungem în preajma câtorva insule stâncoase şi goale, bătute de valuri. Sunt *Cianeele*, renumitele Symplegade flotante ce se băteau

*) Din volumul „Privelişti din Orient", scris cu prilejul excursiei Societăţei Geografice din Chişinău.

în capete, închizând drumul navigatorilor celor mai îndrăzneţi! Dela trecerea lui Iason cuceritorul lânei de aur, legenda spune că zeii fixară aceste insule pe locul unde se află şi astăzi.

Acum se distinge bine intrarea în Bosfor, dar mi se pare un golf închis! Peste câteva minute vaporul intră maiestos în canal.

Privesc cu emoţie aceste ţermuri istorice! Câte evenimente nu s'au petrecut şi câte lupte nu s'au dat în aceste locuri! Câte n'a văzut strâmtoarea aceasta peste care au trecut atâtea flote şi în care a curs atâta sânge! De câte ori o fi trecut pe aicea viteazul rege al Pontului, Mithridate!

Pe un mal şi pe celalt, două fare modeste: *Anatoli-Fanar* şi *Rumeli-Fanar* — la distanţă respectabilă.

Mi se pare că vaporul merge prea repede şi atunci pentru a puteà îmbrăţişà cu privirea un orizont mai întins, mă urc în fugă sus pe platforma sălei de muzică. Câţiva pasageri scriu impresii fugitive pe carnete de drum; alţii fotografiază malurile. Eu mă mulţumesc să privesc şi sunt mai atent la ce las, decât la ce vine. Totuşi din când în când, arunc o privire avidă inainte. Mereu drumul pare închis. Desfăşor harta Bosforului pe balustradă şi urmăresc pe dânsa detaliile ce le am sub ochi în cel mai mare atlas posibil.

Bosforul din larg ca un lac se îngustează până la 600 m. Pe maluri: *Anotoli-Kavak* şi *Rumeli-Kavak*. Ruine de forturi de pe timpul sultanului Murad IV. Ţevile strălucitoare de tun au dispărut şi odată cu ele şi soldaţii cari păzeau malurile. Bosforul e azi o trecătoare liberă. Din acest punct vedem îndărăt orizontul linie al mărei Negre, scăldat în lumina solară.

Bosforul se lărgeşte iar. Avem acum la dreapta portul *Buyuk déré,* în fundul unui golf, pe ţermul european. Vile cu o arhitectură originală se răsfaţă printre arbori de un verde întunecat, oglindindu-se în apele leneşe dela ţerm. Vasul nostru [1]) trage aproape de cheiu pentru formalităţile sanitare şi urcarea pilotului. Sirena scoate un ţipăt răguşit şi după o jumătate de oră ne continuăm călătoria cu tricolorul la pupă.

N'am destui ochi pentru a vedea tot ce merită a fi văzut! Apa albastră, limpede şi liniştită; mişcarea vasului lină de tot. Coastele verzi ca de primăvară se oglindesc în apă împreună cu vilele lor fermecătoare înconjurate cu pini umbrelă şi chiparoşi verzi!

---

[1]) „România", al Serv. maritim român.

Câte un vaporaş elegant, plin de lume, face curse între localităţile depe maluri. Pe ţermul asiatic vedem orăşelul *Hunkiar-Is kelessi* mărginit la spate de fostul palat imperial al lui Mehmet Ali, renumitul vice-rege al Egiptului. Clădirea e numai de marmoră şi alabastru, împodobită cu sculpturi în lemn de cedru. Soarele de amiază poleia totul cu un noian de lumină orbitoare.

Bosforul se îngustează şi pe coasta europeană, apare *Therapia*. Aici îşi aveau reşedinţa ambasadele streine în fostul imperiu otoman. In ţermul asiatic pătrunde adânc un golf similar cu acel dela Buyuk-déré şi în fund ne apare *Beicos* locul de petrecere al turcilor pe timp de vară. Grădini splendide se tot ridică în amfiteatru, terminându-se în vârful dealului cu o pădure deasă de chiparoşi, iar la ţerm palate mândre îşi scaldă scările de marmoră în unde.

Bosforul îşi schimbă aspectul; iarăşi se îngustează şi ajunge la 500 m. lărgime. Mergem drept prin mijlocul canalului. Trecem de portul *Stenia* cu un şantier naval şi foarte aproape de localitatea *Balta-Liman*, cu palatul lui Reşid-paşa. Aici s a încheiat convenţia dintre Ruşi şi Turci în April 1849. Mirosul de pini şi flori cu splendidele poziţii ce se desfăşoară ochilor noştri ca la cinematograf, ne fac să întoarcem capul ca pe şurub, când la stânga, când la dreapta.

Pe ţermul european ne apar zidurile crenelate ale vechei cetăţi zidită de Mahomet II. Aşezată în punctul cel mai strategic pe Bosfor unde curentul are o iuţeală maximă [1]) îşi înalţă turnurile sale rotunde pe povârnişul dealului ce domină canalul. Acest fort: *Rumeli-Hissar* a fost construit la 1542, cu un an înainte de căderea Constantinopolui. Drept în faţă pe malul asiatic, un fort identic ceva mai mic. E *Anatoli-Hissar* cu străvechiul castel al lui Baiazid-Ilderim (1396). Pe vremuri atârnà aici un lanţ care oprea trecerea corăbiilor.

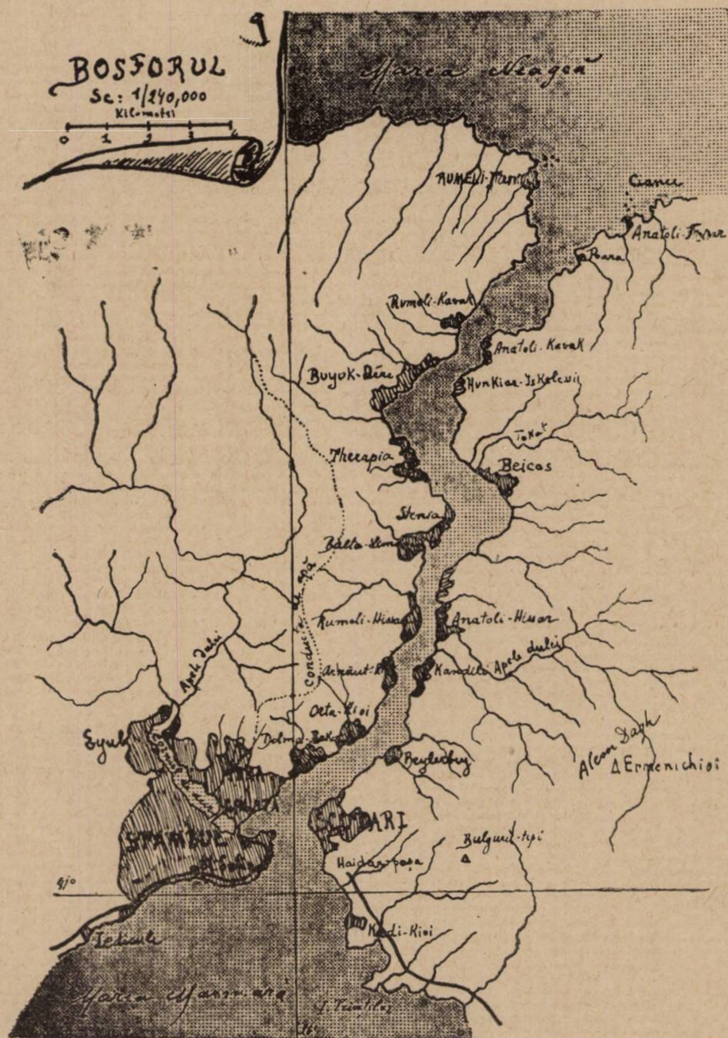
In acest loc celebru a fost construit acum 2000 ani un pod de vase, peste care trecu armata cea nesfârşită de trei sferturi milion a lui Darius în expediţia sa contra Sciţilor din părţile Bugeacului nostru. Tot pe aici trecură armatele cruciate ce plecau să salveze Ierusali-

---

[1]) Bosforul (sau trecătoarea boului, după o legendă greacă) are doi curenţi; unul pe dedesupt din Mediterana (sărat, greu şi cald) şi altul pe deasupra din marea Neagră (puţin sărat, uşor şi rece). Crivăţul sporeşte viteza acestui curent numit de Turci: Akente maskară (curent obraznic). Lungimea Bosforului e de 27 klm; lăţimea dela 500—2000 m. şi adâncimea 30 m. (media). Din p. d. v. geologic este o plesnitură în scoarţa globului. Rocile sînt de vârstă primară; în genere vulcanice.

mul din mâinile păgânilor. Ilustru loc istoric, ce nu mai păstrează nici o amintire din trecutul său glorios!

Vaporul nepăsător la toate minunile acestea, trece ca o săgeată înainte, fără a ne lăsà nici timpul unei minute de reflexie asupra ce-

lor văzute. Mereu impresii nouă vin amalgam unele peste altele. Dar atențiune!

Pe țermul asiatic apar văile superbe ale *apelor dulci*, locul de plimbare, pe vremuri, a elitei din Constantinopol. Malurile dispar

sub umbrarul răcoros al platanilor, dafinilor şi pinilor parfumaţi. Palatul fostului Sultan apare chiar la mal ca o cutie sculptată aşezată la poalele unui amfiteatru cu jucării. Peste tot boschete înflorite de trandafiri, liliac şi salcâm violet. Un adevărat Eden!

In Europa ne apare într'o lumină orbitoare, oraşul grecesc *Arnăut Kioi.* Istoria ne spune că a existat aici un turn în care a trăit Soliman înainte de a fi Mare, persecutat de tatăl său, Selim sultanul. Când muri acest despot, Soliman dărâmă turnul şi în loc plantă grădina superbă care există şi azi în locul închisorei sale.

Drept în faţă pe celalt mal, apare splendidul palat *Beylerbey*, al cărui acoperiş de zinc ne ia ochii prin puterea de reflexie a razelor solare. Poetul Lamartine îl cântă în versuri. Interiorul e o minune de poveste. Aici au fost găzduiţi în 1899 Impăratul şi Impărăteasa Germaniei cu prilejul vizitei lor la Sultanul Abdul Hamid II.

Mai departe pe coasta europeană vedem ultima reşedinţă a Sultanului: palatul şi grădinele *Ildiz-chiosc* şi defilăm pe dinaintea orăşelului *Orta-Kioi*, ce are chiar la ţerm o superbă moschee de marmoră albă.

Spre sud începem a întrevedea în lumina vie a soarelui sute de clădiri: vechi seraiuri, palate, moschei cu minarete ce străpung cerul... Ne apropiem de Cospoli, de vechiul Byzanţ, de Istanbulul Turciei actuale.

Regretul că am lăsat în urmă atâtea frumuseţi, se şterge în faţa bucuriei prezente, la închipuirea celor ce vom vedea.

*

Bosforul se lărgeşte deschizându-se larg în marea Marmară: lac eminamente turcesc. Pe maluri numai orase greceşti — unele legate de altele. Plutim prin mijlocul a sute de bărci, vaporaşe, carcaboate cu mărfuri ce circulă, se întretae, de îţi vine a crede că nu va mai fi loc pe unde să treacă vaporul. Dealtmintrelea neostenitul cursar şi-a domolit senzibil mersul: de-abia se mai mişcă.

Cât cuprinzi cu vederea până la orizontul ridicat deasupra apei, e o amestecătură de tot ce architectul a putut imagină mai complicat şi mai divers, de tot ce sculptorul a putut crea mai fin şi mai original; tot se află adunat şi combinat aicea într'o învălmăşeală ce-ţi tulbură şi privirea şi mintea.

Palatul *Dolma-Bactcé*, reşedinţa de vară a lui Kemal Paşa — preşedintele republicei turceşti, precede Istanbulul din această parte. E zidit din marmoră albă având în faţă grilajuri şi porţi aurite.

Trecem pe lângă *turnul lui Leandru* (pe o insulă) şi vedem în toată spendoarea sa, oraşul sfânt al musulmanilor;—anticul Crysopolis—modernul Scutari (zis de Turci Usküdar). Străjuit de chiparoşi drepţi şi intunecaţi, ocupă tot promontoriul asiatic ce înaintează în mare.

Peste câteva minute sîntem in incinta portului *Galata*, vaporul tăindu-şi cu îndrăzneală drumul până la cheiul de piatră — favoare acordată atâta vreme numai vapoarelor româneşti.

De jur împrejur până la orizont, nu vezi decât un labirint de case fără verdeaţă şi străzi ce se întretae în toate senzurile, urcându-se cu anevoe la deal. Pe mare o pădure de catarguri a sute de vase ancorate, printre cari şerpuesc bărci îndrăzneţe şi vaporaşe ce fac cursa între cele două maluri. Aspectul oraşului în amfiteatru e feeric cu toată urîta culoare a clădirilor de lemn, ce pătează şi azi albeaţa construcţiilor moderne. Pe cheiu o mişcare enormă, zgomot asurzitor şi o căldură plăcută după frigul ce îndurasem pe mare. Glasul sirenelor împreună cu zgomotul camioanelor, tramvaelor şi signalele automobilelor, îţi dă imagina celor mai active porturi din apusul Europei.

Avem sub ochi centrul cel mai populat din orientul mediteranian, falnica metropolă a atâtor lumi în decursul secolelor: odinioară fiind farul puterei romane în răsărit, astăzi marginea semilunei reînviate. De aici ocârmuiau interesele Europei orientale şi chiar centrale, acel şir de Sultani puternici — duşmani neîmpăcaţi ai credinţei creştine! Aici s'a pus la cale soarta atâtor ţări; de aici ne-au venit şi nouă Domni şi mulţi dintr'înşii şi-au trăit ultimul lor ceas închişi între zidurile acestei teribile cetăţi!

Nu-mi venea a crede că acesta e vechiul Ţarigrad cel groaznic, atât părea de blând în mişcarea sa naturală, sub cerul cald din care scoborau razele unui soare vesel! Pecetia civilizaţiei moderne şi reformele lui Kemal-paşa, şterg pe zi ce merge urmele trecutului, dar din nefericire şi farmecul orientului...

Părăsim confortabilul vapor — această bucăţică mobilă din ţara mea — şi ne îndreptăm voioşi spre scara de debarcare...

G. Raşcu.

Sârbii la începutul sec. XIX [1]

Basarabia anilor 20 a secolului trecut era un centru însemnat pentru refugiaţii din imperiul Otoman. Astfel în afară de români, greci şi armeni, aici s'au adăpostit şi sârbii.

Domnitorul lor Gheorghe[2], deoarece în 1787 omorî pe tatăl său Petru, pentru refuzul acestuia de a se asocia la răsculaţi, a fost poreclit Negru-Cara. El îşi depusese întreaga sa viaţă pentru lupta contra Turcilor, mai ales având succes între 1806—1813. Totuşi în sfârşit a fost şi acest erou învins de massele Turcilor năvălitori. Pe atunci agenţii diplomatici ruşi în Sârbia erau Teodor Ioan Nedoba, mai apoi preş. judecătoriei civile din Chişinău, şi Const. Const. Rodofinichin, un cunoscător adânc al Basarabiei. Cu ajutorul lor şi al arhiereului Leontie, Cara-Gheorghe fugi în Austria de unde cu familia, trecând în Rusia, se aşază la Hotin. In 1817, întors tainic în Sârbia, el a fost ucis.

In 1818 mulţi dintre sârbi trecură din Hotin la Chişinău, unde chiar o stradă pe atunci s'a numit „Sârbească". Aici s'au instalat voevozii Vucici, Jivcovici, Nenadovici, fraţii Machedonski... Dintre Ruşi ei adesea ori vizitau pe ofiţerul I. P. Liprandi,[3]) care aduna materiale despre Turcia. La dânsul sârbii au cunoscut pe poetul Puşchin, care în urma acestor raporturi a scris poezia „Fiicei lui Cara-Gheorghe" (1820) şi a strâns diferite date despre cântecele slavilor din sud.

Insăşi pe fiica lui Cara-Gheorghe poetul n'a cunoscut-o. Ea stătea pe atunci la Hotin, fiind de vârstă între 6—7 ani. Mama ei veni în 1820 să-l petreacă în armată pe fiul ei mai mare. Un monument din cimitirul din Chişinău ne vorbeşte despre dânsul: „Aici e îngropat fiul conducătorului suprem al sârbilor, Gărzii

---

1) I. N. Halippa. Oraşul Chişinău între 1820—1823. Chişinău 1899.

2) Энциклопедическій словарь Брокгауза и Ефрона.

3) Cunoscut istoric şi etnografic. Prietenul lui Puşchin la Chişinău.

locotenent Alexei Negru, decedat în al 33-lea an dela naştere. Mort în anul 1831". Fratele său Alexandru (1806 — 1885), între 1842—58 domn al Sârbiei, bunicul actualului rege al Jugoslaviei până la Iunie 1820 a fost educat de Vucici la Chişinău, însă nesupunerea infocatului tânăr a făcut pe mama sa să-l ducă iarăşi la Hotin.

Gh. G. Bezveconâi

PERPETUUM MOBILE

Intregile torente de sudoare
Ce lasă porii bietului pământ,
In timpul învârtirii cu avânt
De mii şi mii de lanţuri milenare,

Işi sfarm'a lor proecte de erou,
Prin mări, ocean şi nori ne-astâmpăraţi,
Plecând umile, ca cei vinovaţi,
In cuibul lor, sub epiderm din nou.

De-i zi sau noapte, ne'ncetat întruna,
Se învârt ca o elice de-avion,
Iar pe eliptica cărare de spion,
Pământului îi dă târcoale luna.

Ţărâna din Adam se tot sfărâmă,
Ca boabele sub piatra morii,
Căci până la scadenţă, muritorii
Mai lasă în urmaşi câte-o fărâmă.

Vitt. Popa

Pagini uitate sau necunoscute

de Pavel Șt. Leonard

Incepeți a lucrà dis-de-dimineață... din această primă clipă a zilei, pentru ca în ultima clipă să-nu fie prea târziu! Dimineața este începutul tuturor posibilităților, tuturor speranțelor. Pașii omului în timp de dimineață, sub muzica majestoasă a naturii în deșteptare, sunt pași de general pe câmpul de luptă înaintea bătăliei. Omul zvâcnește de vioiciune sub acordurile naturii. Il încurajează în aceste minute toată firea: și păsările în cer albastru, și viermele ce se târăște pe pământ, și calul ce nechează în libertate cu coamă destrămată și cu nările tremurânde de mirosurile erburilor. Tot sângele, tot spirtul îmbătător al vieții, se suie în capul omului și îl excită; energia stropește din toți porii săi. Se naște o încredere în sine, — vocea este tare; în gesturile lui — săgeți; arătările lui sunt drept spre țintă; în inima lui încântată este loc pentru toți... Recolta de dimineață este cea mai scumpă, pentrucă florile de dimineață sunt proaspete, glasurile naturii sunt sunătoare, tinere... Dimineața toate cântă, se bucură; toate pornesc la luptă cu cântec și cu speranță.

Când Dumnezeu își desvălue tabloul, când El rupe giulgiul nopții și a întunericului, când râuri de lumină pornesc din toate părțile, mai poate cineva dormi? Când în aceste minute divine din pieptul întregului univers se stârnesc strigăte de bucurie; când toate își ridică brațele spre soare, spre lumină, spre căldură, — mai poate cineva dormi? Cine doarme în astfel de clipe, acela este mort. La cel dintâi tremur al naturii, la cea dintâi pâlâpire de viață, — când virginitatea este încă neatinsă, când florile ca niște fecioare tinere sunt încă răcoritoare, când păsărelele se leagănă pe crengi și ciripesc a fericire; când fluturașii sboară grăbit și mărturisesc că sunt fericiți; când covoarele verzi de catifea, n'au fost încă de nimeni călcate și prăfuite; când

nici o lacrimă încă n'a fost stropită, când nici un oftat n'a fost slobozit din piept, — mai poate cinevà dormi? Cine doarme în astfel de clipe, acela nu trăieşte de loc! Cine se scoală târziu, apare la sărbătoarea vieţii atunci, când fecioarele sunt indiferente, când prospeţimea tinereţii a început să se vestejească. Cine se scoală târziu, îi găseşte pe oameni plini de griji; toate sunt otrăvite şi pătate: puritatea dela început şi frăgezimea nu se mai văd. Cine nu are dimineaţă, n'are fond, n'are început, n'are temelie. Cine se scoală târziu va trebui să ridice uneltele muncii în loc de o singură dată, de mai multe ori şi fără rezultat. Sarcina celui întârziat, este mult mai grea; se grăbeşte bietul pe căile vieţii, dar nu le găseşte căci este preà târziu. Şi noaptea îl prinde pe cel întârziat în cale, îl cuprinde în ceaţă, îl doboară la jumătate de drum, îl lasă fără familie şi fără adăpost, pentrucă el şi-a început munca vieţii fără binecuvântarea dimineţii.

Din ruseşte **P. Cubolteanu.**

ELEGIE

de **Al. Puşchin**

Trăit-am mai mult ca dorinţele mele!
La visele-mi scumpe eu nu mai gândesc!
Rămas-au în suflet durerile grele:
Sunt fructul deşertului trai omenesc!

E veştedă mândra-mi coroană 'mpletită,
Sub suflul furtunei destinului crud!
Ce singur trăesc şi 'n durere 'nmiită!
Aştept să se crape mormântul meu ud!

Asemenea-s celui ce'n noapte-l doboară
Al iernei teribil vârtej fluerat!
Sunt singur ca frunza ce 'n frig se 'nfioară,
Când stă singurică pe ramu 'ngheţat!

A tradus **Mihail I. Procopie**

O scrisoare a arhiepiscopului Dimitrie și una a scriitorului C. Stamati către Moise Nicoară

Intre călătorii români cari au trecut prin Basarabia subjugată în cursul veacului trecut, a fost şi Moise Nicoară, o figură interesantă în galeria călătorilor români. Născut în Ardeal, în 1785, Moise Nicoară îşi face studiile gimnaziale la Oradea Mare, iar cele universitare (filosofia) la Viena. A fost angajat ca instructor al arhiducelui Ferdinand, mai târziu împaratul Austriei Ferdinand V. A fost şi căpitan în garda imperială din Viena. A utilizat legăturile sale din Viena pentru a-şi servi naţiunea, înfiinţând cea dintâi şcoală românească pentru pregătirea de învăţători — vechia preparandie românească din Arad, și obţinând schimbarea episcopiei ortodoxe de aici din sârbească în românească. Luptând cu sârbii, a fost persecutat de aceştia şi după eliberarea, prin intervenţia curţii imperiale vieneze, dintr'un al doilea arest, a trecut în Muntenia, unde a fost profesor la Bucureşti, până la moarte, întâmplată în 1862.

A fost un barbat de acţiune şi a călătorit mult. Pe lîngă alte locuri pe care le-a vizitat, Moise Nicoară a trecut şi prin Basarabia unde a cunoscut personalităţile culturale ale acestei provincii. Nu ştim când anume a fost Moise Nicoară prin Basarabia, pentrucă nu cunoaştem o lucrare asupra vieţii sale, dar din cele două scrisori primite de el în 1839, când se afla la Odessa, rezultă că el cunoscuse la Chişinău, între alţii, pe arhiepiscopul Dimitrie Sulima şi pe scriitorul C. Stamati și legase o scumpă prietenie, mai ales cu acesta din urmă.

Scrisorile ce publicăm sunt importante pentru istoricul relaţiilor Romînilor din Basarabia cu cei din România liberă şi chiar de aiurea. Totodată ele fac parte dintre nenumăratele scrisori româneşti scrise în Basarabia sub Ruşi, care dovedesc lupta

Basarabenilor pentru limba românească. De aceea le publicăm mai jos şi spunem că ar fi necesar să se adune şi să se publice toate aceste comori ale sufletului românesc din Moldova dintre Prut şi Nistru.

Al. David

SCRISOAREA LUI DIMITRIE SULIMA, ARHIEPISCOPUL CHIŞINĂULUI, CĂTRE MOISE NICOARĂ [1]

Arhierească blagoslovenie trimet Dumnilor voastre,

Milostive Doamne,

Cetind scrisoarea Dumnilor voaste din 22 zile Martie, eu, foarte m'am măhnit pentru împrejurările în cari te afli; şi aşa nimic nu pot să vă scriu, numai rugînd pre milostivul Dumnezău, ca să nu vă lasă fără al său ajutori, vă sfătuesc, ca să vă arătaţi la Ecselenţia sa, ocărmuitorul canţeliariei grafului Andrei Iacovlevici Fabru şi dela dînsul să cereţi sfat; el ştie franţuzăşti şi nemţăşti, cu dînsul puteţi fără tălmaci a vorovi. Insă dacă veţi hotărî a aştepta pe graful, apoi n'ar fi rău, ca să aveţi vreo recomandaţie dela Bucureşti, care puteţi a o priimi pînă la Iulie, dacă veţi scrie acum; şi pe lîngă acestea cerînd asupra Dumnilor voastre a împăratului ceresc blagoslovenie, sînt al Dumitalie, Milostive Doamne

Покорнѣйшій слуга и Богомолецъ, Димитрій,
Архіепископъ Кишиневскій

Aprelie 9 zile 1839 anul Chişinău.

SCRISOAREA LUI COSTACHE STAMATI CĂTRE MOISE NICOARĂ [2]

April 17 1839 în Chişinău

Domnule predorite,

Asară la 8 ceasuri sara viind la mine D. D. Suţăşti mi-au adus cinstita dumitale scrisoare şi mult m'au bucurat vestirea

---

[1]) Biblioteca Academiei Române. Secţia manuscriselor. Manuscrisul 3455 fila 89

[2]) Biblioteca Academiei Române. Secţia manuscriselor. Mamuscrisul 3455 filele 94—95.

dumitale dumilor sale că te afle sănătos, dar pe de altă parte pre m'am măhnit că păr acum interesul dumitale pentru care te-ai dus într'acolo nu s'au împlinit, şi că ce de pe urmă nădejde a dumitale este graful.

Insă după a me socotinţă Exelenţia sa nu va sluji dumitale în faptă de cît numai cu făgăduinţi, şi te va uita, pe lîngă mulţimea trebilor sale, dar dumneta ca să nu greşăşti aşteptîndu-l şi să cheltueşti în zadar fă cunoştinţă cu Directorul canţileriei lui cu d. Fabru în care graful are mai mult credet decît în toţi alţi prieteni a dumitale şi dacă dumialui îţi va făgădui să facă acee ce doreşti poţi să aştepţi pe graful, iar de vei înţelegi că făgăduinţile sale sînt îngăimătoare şi cu îndoială, eu te sfătuesc nici un ceas să nu mai aştepţi, căci fără D. Fabr nimic nu va fi: nota benne.

Scrisoarea D-tale către prietenul Bojinca cu poşta de luni o voi trimite-o, iar altă scrisoare ce zici că mi-ai trimis prin fiul lui Mihnevici nu am priimit păr astăzi, priimindu-o voi urma celor scrisă.

Toţi casnicii miei mulţămind de aducere aminte trimit dumitale a lor căzute închinăciuni, asămine şi cu alţi a d-tale prietini întîlnindu-mă le voi spune închinăciunile d-tale.

Doresc să te văz şi să te îmbrăţoşăz cinstite prietin mai nainte de a mă porni spre Cernăuţi care călătorie a me va fi pe la sfîrşitul lui Mai, căci întru adevăr zic că neştearsă în mintea me este şi va fi a dumitale interesantă persoană. Şi frumoasa dumitale epistolă îmi va fi ca cel mai scump suvenir dela dumneta, fiind pentru totdeauna cu cel mai adînc respect şi deosebită simpatie al Domniei tale cinstitor prietin şi preplecat şărb

Costache Stamate.

Cu preosfinţitu mă voi întîlni şi-l voi întreba de au priimit scrisoarea d-tale.

Pe Hurez.

Pe la prănz, cu răsuflări scurte, urcăm cărăruia şerpuitoare ce ne duce pe vârful Hurezului, din fața satului Izărenii Vechi, cel mai înalt deal — după cum spun oamenii — din partea locului.

Dealul e îmbrăcat în haină de sărbătoare... Iarba a crescut de-o palmă dela pământ. Vişinii şi cireşii sunt în floare... Colo în preajma unui izvor, câțiva plopi drepți ca lumânarea, se stăruesc s'atingă norii... Vântul care ne bate din față, aduce miros de mintă şi petale de flori albe...

Ajungând sus, ne oprim şi facem ochii roate în jur, până 'n depărtarea albastră fumurie...

Spre răsărit se văd cele Trei Dealuri, ca nişte valuri uriaşe pe o mare înfuriată ; vecinic bătută de vânturi, movila Ouşorul, domină depărtările... Iazul dela Răchiți — oglindă imensă în bătaia soarelui răsfrânge raze de lumină... Ca 'n palmă se vâd satele : Chişcăreni, Slobozia Nouă, Izărenii Vechi şi Noui, Ciuciuleni, Zgărdeşti, Brejani... şi altele : unele ascunse între dealur ca între nişte văgăuni, altele eşite la larg, în calea drumurilor mari. In vale, spre târgul lui Vlad, ascunsă par'că de lume, e mănăstirea Bocani. Şi cât ține zarea, ca într'o panoramă ni se desvălue o bună parte din pământul bătrânei Moldove, şi ochii nu se mai satură privind atâtea frumuseți ce se aştern la picioarele noastre...

Gheorghe Scutelnic

CÂNTEC DE LEAGĂN

de **Mihail Lermontov**

Dormi, copile, voiniceşte,
Nani, puiul meu,
Luna blând de sus priveşte
Legănaşul tău.

Iți voi spune basm cu zâne,
Doine-ți voi cânta,
Tu închide ochii bine,
Mângâierea mea !
Nani, nani !

A tradus **Pan. Halippa**

Revoluţia de la Cahul

(Fragment din romanul ce va apare în curând)

Era sfârşitul lui Noembrie 1917.

Piaţa Cahulului, de obicei pustie şi monotonă, în trei-patru zile a devenit aglomerată cu o lume pestriţă, în majoritate necunoscută.

Nici în zilele de târg nu se întâmpla să fie atâţia muşterii. Acum erau mulţi soldaţi, fără rost, fără grabă. Printre ei se puteau observa şi lipovenii, care formează mahalaua Cahulului.

Dimineaţa mai puţini, dar spre seară lumea aceasta staţiona în grupuri şi parcă punea la cale într'un mod atât de chibzuit cine ştie ce lucruri. Se sfătuiau mai mult în şoaptă, iar privirile lor erau îndreptate în pământ.

Şi în liceu se produsese o schimbare.

Lecţiile? Profesorii?

Nu! Ceva mut, nedesluşit pătrunsese în atmosfera din clase. Un fior înaintea necunoscutului, o teamă ascunsă, care strivea ierarhia şi care în acelaş timp unea profesorii cu elevii într'un front comun.

Impotriva cărui pericol?

Dar cine-şi punea asemenea întrebare şi cine mai ales ar fi putut să răspundă precis? Pericolul venea de aiurea şi se simţeau zguduiturile la temelia unităţii, care totuşi exista în liceu.

Evenimentele continuau să fermenteze. Câţiva soldaţi fugeau pe străzi, vorbeau tare, păreau trişti, obosiţi. Aceştia erau membrii comitetului local revoluţionar, care îşi pusese problema să oprească năvălirea răzvrătiţilor asupra oraşului. Disciplina şi ordinea publică rămăsese cu mult în urma zilei de azi, când... „trebuia şi în Cahul să se facă revoluţie“.

Da, revoluţie. Printre paşnicii localnici, în sufletele tescuite de greutatea monotoniei, în normalul sedentar, în creerul matur...

Revoluţie în Cahul. Dece, cum?

Nu interesează motivul. Azi, azi trebuie să se facă. Au sosit operatorii. A venit momentul. Nici o discuţie. In toată ţara se face.

Ca program? Mai întâi devastarea magazinelor şi apoi jefuirea curţilor boiereşti. Deci, la lucru!

Pe la ora trei după masă Mihai, împreună cu mai mulţi colegi, s'a apropiat de rândurile mulţimei de pe piaţă.

— La Grinberg, — la Grinberg, striga un „revoluţionar", gesticulând cu pumnii încleştaţi.

Acesta, probabil, era în cunoştinţa detailată a programului, căci indica ofensiva revoluţiei prin distrugerea magazinului de coloniale a lui Grinberg. Mirosul scrumbiei şi al tinichelelor umplute cu diferite bunătăţi îl turmentase în „extazul lui revoluţionar".

La un moment dat însă apare ca un puhoi din mai multe guri cuvântul:

— Mitralierele!!

„Revoluţionarii" s'au clătinat, apoi s'au desmeticit şi au luat-o la fugă.

Incotro? Fiecare unde a putut, căci şi revoluţia aceasta nu este o bucată de brânză, pe care o înghiţi liniştit. Are o mulţime de daraveli şi mai ales dacă eşti în ofensivă.

Dar n'a fost nici o mitralieră îndreptată bineînţeles împotriva „revoluţionarilor". Cineva şi-a bătut joc, vroind să-şi plaseze o glumă într'adevăr spirituală.

Peste un ceas piaţa iarăşi gemea. Câteva mii de oameni din această lume, din lumea noastră, porneau, dar hotărîţi acum, la „realizarea revoluţiei".

— La Grimberg! La Miridis!

Intunerecul nopţii năzuia câte puţin, ca şi altă dată, să acapareze viaţa Cahulului şi s'o îndrepte către repaos şi linişte. Dar azi, nu! Cetăţeanul, ocazional prin aceste locuri, şi-a permis o eşire din normalul de până acum.

La revoluţie, odată cu dominarea întunerecului. La revoluţie, noaptea, când se săvârşesc atâtea lucruri, când chipurile nu se văd, când privirile nu te ajung.

Poate o mie de oameni s'a îndreptat spre magazine.

A fost a lui Grinberg primul? Nu se cunoaşte. Dar au fost toate devastate. Toate mărfurile au fost luate, de fiecare, cât a putut.

Operaţiunea se desfăşura cam astfel: câţiva „revoluţionari convinşi" pătrundeau în magazine, după ce distrugeau uşile şi ferestrele zăvorâte, căci proprietarii magazinelor s'ascunsese în citadelele reacţiunei, adică în beciurile dela locuinţele lor; acei cari pătrundeau în interior, începeau să arunce afară marfa.

Şi astfel, pe traiectoria, ce unia „trecutul reacţionar cu viitorul democrat", sburau sulurile de materii roşcate, cutiile cu coloniale şi alte mărfuri, scrumbiile, hamurile de piele dubită, covrigii uscaţi... La strângerea acestor bunătăţi se producea o adevărată bătaie. Cei din urmă s'aruncau ca fiarele şi prindeau din văzduh marfa. Nu era timp pentru întoarcerea cu prisosinţă a loviturilor peste cap şi a ghionturilor în coaste, ce le primeau fericiţii cu braţele pline de suluri şi cutii.

„Revoluţia" se întindea. Pe la ora zece noaptea întregul rând de barace era acaparat. La magazinele dela extremităţi activau şi femeile. Dar femeia rămâne tot femeie şi în revoluţie căci, după spusele unor martori, o nevastă mai cu inimă a pătruns într'un magazin doar numai cu umerii prin spărtura uşei şi a rămas aşa, neputând să intre mai departe şi nici să iasă înapoi. La strigătele ei s'au apropiat câţiva bărbaţi. Ce era de făcut? Trupul nevestei atrăgea pe „revoluţionari" la o altă activitate. Şi astfel, s'a murdărit începutul revoluţiei în Cahul cu o serie de potoliri trupeşti, la rând, după cum îi venea cetăţeanului, în grabă.

Dar pe stradă câte bunătăţi strivite, călcate, rupte, murdărite!

La miezul nopţii apare o primă limbă de foc.

Arde baraca lui Miridis.

Foc? Pojar?

Nu! E continuarea „revoluţiei". Trebue să ardă. Temelia, temelia să dispară.

Şi prin zorile zilei încă mai lucea scândura uscată în braţele focului, care nimicise toate baracele din rândul comercial.

Mihai a privit întreaga desfăşurare a evenimentelor. La început îl apucase groaza, dar mai târziu fugea cu colegii prin

toate părţile, ca să vadă cât mai mult. La nu moment dat, în fugă, simte ceva greu în piciorul drept. Ce să fie? Nimic important. O pereche de ghete, pe care o târâia după dânsul, căci îi intrasă piciorul în aţa ce leagă urechile ciobotelelor. Mihai a luat ghetele şi a fugit mai departe. Şi alţi elevi aveau câte ceva — nimicuri, ridicate mai mult la lumina focului, pe drum.

La ora opt dimineaţa se terminase prima parte a „revoluţiei". Piaţa devenise pustie şi mai largă, după ce au dispărut baracele. Lume nu era. Nici cumpărătorii zilnici n'au eşit după carne, pâine, zarzavat şi stuf. Nu se găsea în piaţă acum nici o cutie cu chibrituri.

Ca aspect general Cahulul se prezenta trist în această zi. Nu se putea spune că ruinele îi indicau o valoare istorică. Grămezile de cărbuni şi cenuşă puteau să însemne ceva doar numai până la primul vânt sau zăpadă.

In sufletele locuitorilor se stabilise deocamdată frica, frica pentru ziua de mâine. Nimeni nu cunoştea drumul, pe unde va păşi... „revoluţia". In definitiv, fiecare se temea de viaţa şi averea lui.

N. Spătaru

LA FRĂŢIE!

De **Ion N. Halippa**

Omule, sufletul tău
E 'nsuflat de Dumnezeu.
Prin urmare,
Frăţioare,
Sufletele omeneşti
Sânt tot suflete frăţeşti.
Sângele ce curge 'n vine
Spune-a te iubi pe sine,
Dar a nu uita de mine,
Căci sântem rudeni cu tine,
Ca doi ochi ce cat lumină,
Ca doi brazi dintr'o tulpină.

(Din „*Cuvânt Moldovenesc*", 1917)

Mai multă atenţiune culturilor fructifere

In momentele actuale problemele agricole capătă o însemnătate precumpănitoare în economia generală a statelor, cu deosebire a celor din răsăritul Europei.

Criza pe care o traversăm face să se pună din nou întrebarea: *căror culturi ar trebui să li se dea preferinţă în viitor?*

Examinând cu luare aminte situaţia pe pieţele de desfacere a produselor agricole, se constată cu uşurinţă că la cereale, din cauza ofertelor cari depăşesc capacitatea de consumaţie, preţurile înregistrează pretutindeni scăderi atât de joase, încât exploatarea bazată pe acest sistem de cultură, unilaterală, devine aproape imposibilă.

Producţia animală cată să ia loc pe planul întâiu în cea mai mare parte a economiilor dela câmpie, valorificându-se astfel mai bine cerealele recoltate, pentru care cumpărători se găsesc din ce în ce mai greu.

In regiunile de munte, pe zi ce trece lemnul, devine tot mai puţin apreciat. Exploatările au încetat aproape cu desăvârşire muncitorii şomează, iar în păduri, în fabrici, în porturi şi în gări, stau acumulate imense cantităţi de material brut şi fasonat care începe să putrezască fără a se ivi cumpărători.

In plaiurile dela coline, viticultorii au ajuns într'o adevărată stare de plâns: preţul strugurilor şi al vinului a scoborât atât de jos, încât valoarea recoltei nu acoperă nici măcar cheltuelile de cultură anuală. Nu mai vorbim de amortismentul plantaţiunilor cari trebuesc înlocuite, al vaselor, al aparatelor, al instalaţiunilor de spalier etc. Producţia viticolă a devenit în ultimul timp direct falimentară. Dacă parlamentul nu va putea vota legea specială pentru protecţia viticultorilor, pe care Ministerul Agriculturii o are deja pregătită, atunci podgorenii vor rămâne complectamente ruinaţi.

Singure fructele se menţin la un preţ de vânzare destul de ridicat faţă de toate celelalte produse agricole (cereale sau animale).

Se desprinde deci ideia de a se acorda culturilor fructifere o atenţie deosebită pentru viitor.

Sub acest raport România oferă cele mai prielnice poziţii pentru exploatarea unei atari bogăţii. Colinele noastre din Vechiul Regat dar mai ales cele din Basarabia şi Transilvania sunt capabile să dea ţării mai mult de jumătate din valoarea cerealelor exportate, dacă, bine înţeles, cultivatorii ar avea mai multă încredere în această ramură de activitate şi dacă livezile s'ar exloata cu mai multă grijă pentru sănătatea pomilor şi a fructelor, decât se face dovadă în timpul de faţă.

Intr'adevăr, suntem nevoiţi să amintim aci, că o mare nepăsare pentru îngrijirea pomilor se manifestă din partea cultivatorilor noştri, cu deosebire a celor din Vechiul Regat. Din numărul total de circa 75 milioane arbori roditori câţi posedă ţara am putea recolta imense cantităţi de fructe cari ar depăşi cu mult nevoile consumului intern. Ceà mai mare parte din recoltă s'ar putea uşor trece la export. Din nenorocire însă, majoritatea pomilor noştri o reprezintă prunii, destinaţi pentru fabricarea ţuicei, care produs nu numai că nu este căutat la export, dar e chiar respins cu desgust. Prunii noştri părăsiţi fără nici o îngrijire, adeseori nici chiar curăţaţi de muşchi şi de omizi, dau o recoltă la 3-4 ani odată, iar populaţia care trăeşte depe urma lor, e săracă şi în neputinţă de a se ridica economiceşte. Cât despre celelalte specii de fructe, majoritatea o constitue varietăţile de vară, nerezistente la păstrare şi la transport, din care cauză o aglomerare prea mare se produce în sezonul când piaţa e saturată şi deci preţurile ce se obţin sunt cu totul nesatisfăcătoare. Chiar fructele de toamnă şi de iarnă, — în special merele şi perele—nu prezintă în totdeauna o mărime normală, caracteristică varietăţii; cele mai multe sunt neomogene, viermănoase şi chiar diforme, din care cauză preţurile de vânzare nu se ridică adesea decât la îndoitul cheltuelilor de transport.

Lipsind în ţară silozuri pentru păstrarea mai îndelungată a fructelor, cultivatorii sunt nevoiţi să vândă recoltele imediat după cules, ceeace are ca rezultat un minim la incasări, chiar pentru

cele mai frumoase fructe de cari putem dispune. Sunt anumite regiuni din Basarabia şi Transilvania unde negustorii străini se adună în timpul culesului, selecţionând singuri materialul, împachetându-l în condiţiuni ireproşabile şi transportându-l direct pentru export. Fructele acestea plecate din România, fac atracţia vitrinelor din străinătate, iar noi, pentru nevoile menajului şi restaurantelor de lux, suntem siliţi să importăm alte fructe venite din Argentina, California, Canada sau chiar din Australia.

Când recoltele noastre de fructe sunt mai abundente, exportul înregistrează cantităţi însemnate de mărfuri cari iau calea exportului.

Peste 1000 vagoane de mere anual pleacă aproape numai în Germania, însă în loc ca fructele să fie împachetate cu îngrijire, de cele mai multe ori sunt aruncate direct cu furca în vagoane. Insăşi piaţa românească nu cunoaşte prea mult un metod mai omenesc de împachetare şi transport decât patriarhalul sistem al căruţelor încărcate în vrac.

A ne ridica dela o stare atât de înapoiată, la o treaptă care să permită realizarea unor venituri întreit de mari, este cât se poate de uşor pentru cultivatorii noştri dela coline. Aceasta se obţine:

a) Printr'o îngrijire mai bună a pomilor existenţi; în special curăţitul omizilor, al muşchilor depe coroană şi stropirea cu soluţiuni anticriptogamice;

b) Prin înlocuirea pomilor bătrâni şi crearea de noui livezi cu specii şi varietăţi alese de fructe;

c) Prin rărirea fructelor depe copaci după ce a trecut legatul florilor, pentruca cele rămase să se desvolte mai mult în volum;

d) Prin culesul cu mâna şi sortarea pe calităţi a recoltei;

e) Prin păstrarea în condiţiuni prielnice a fructelor până la epoca de maturitate, după care abia să se hotărască vânzarea;

f) Printr'o împachetare potrivită, în cutii, care să înlăture cu totul atingerea fructelor între ele;

g) Printr'un transport convenabil care să nu expună fructele din interiorul cutiilor la zdrobire.

Dacă pomii vor fi lăsaţi la voia întâmplării pradă însectelor, omizilor şi bolilor parazitare, desigur fructe nu se vor produce

decât în mod întâmplător la 2-3 ani odată şi atunci din cauza abundenţei vor eşi mici, chircite, diformate, înţepate de viermi, fără faţă, care singură atrage pe cumpărător şi îl îndeamnă să ofere preţ mai bun.

Dar în afară de aceste condiţiuni tehnice mai avem de dat şi un sfat:

Cultivatorii *trebue* să se asocieze, în vederea desfacerii în comun a fructelor lor. Dacă ne vom menţine la sistemul de azi, aşteptând pe negustori să angajeze ei recoltele, atunci cu siguranţă că preţul ce se obţine nu reprezintă decât exact a 10-a parte din ceiace vor incasa aceştia dela clienţii lor.

Toată lumea este de acord în a aprecia că merele sunt mai scumpe la noi decât portocalele. Aceasta pentrucă negustorul care cumpără toamna recolta dela săteni oferă 2-5 lei pe kgr. şi după două luni de păstrare vinde rodul astfel achiziţionat cu 20-50 lei şi chiar 60 lei pe fiecare kilogram.

Statul însuşi are şi el întocmit un program pentru satisfacerea nevoilor pomicultorilor:

a) Va trebui ca în fiecare regiune pomicolă să nu se planteze decât anumite soiuri de fructe şi nici într'un caz mai mult de 2-3 varietăţi. In felul acesta se poate asigura un negoţ mai serios, se vor atrage chiar cumpărători streini, cari deodată să ridice câteva vagoane de marfă de un singur fel, pentrucă în străinătate nu se admite ca într'un coş cu mere sau cu struguri să se găsască amestecate nici măcar două neamuri din astfel de fructe.

b) Va trebui ca în Bucureşti şi pe pieţele oraşelor mari să se construiască nişte mari hale de fructe, în cari să se descarce toate cutiile şi coşurile venite cu trenul sau cu automobilele, iar vânzarea să se facă prin licitaţie, cu cutia sau pe partide mari de cutii cu conţinut asemănător.

In zilele când sosesc prea multe fructe şi preţul tinde spre scădere, cele rămase nevândute se aşază în compartimentele de jos (la sub-sol) unde fiind instalaţii de răcire vor putea aştepta 4-8 zile fără să se strice, până când preţul de vânzare se va îndrepta.

Fructele zdrobite sau cât de puţin atinse de stricăciune, ca şi cele desfigurate din cauza transportului neîngrijit, se vor duce

drect la uzină pentru industrializat, unde se supun la spălare, la zdrobit, se fierb şi pasta lor amestecată cu zahăr, se transformă în magiun sau marmeladă; cele cu totul proaste se trec la distilare, transformându-se în rachiu.

Nu va mai fi deci îngăduită libertatea de astăzi, prin care sătenii aducând fructe zdrobite cu carul dela munte, să le vândă pe preţuri de nimica — ca să nu se strice cu totul — iar cultivatorii cari lucrează cu grijă, să fie loviţi printr'o astfel de concurenţă, scoborând şi ei preţul după acela creat de cei dintâi.

Statul va lua iarăş măsuri pe viitor şi în privinţa modului de împachetare şi transport al fructelor.

Nu va mai fi îngăduit nimănui să transporte fructe „în vrac" (vărsate în căruţe) decât pentru fabricarea ţuicii.

Acei cari vor dori să vândă fructe proaspete pentru mâncare, vor trebui să le aducă aşezate numai în coşuri sau cutii de 2-10 kgr. şi să le transporte cu trenul, cu automobilul sau cu camioane *pe arcuri*.

Credem că facem un serviciu prevenind din vreme pe cultivatori asupra măsurilor ce se vor lua în viitor şi profităm de ocazia aceasta sfătuindu-i să creadă că tot ce se face este în însăşi interesul lor.

Dacă în România se va da mai multă grijă culturilor fructifere—în special mărului şi nucului—credem că s'ar revărsa asupra cultivatorilor acestor specii o bogăţie la care încă nu s'au aşteptat.

I. C. Teodorescu

ROSTIRI

de **Pavel St. Leonard**

Adevărul şi dreptatea, au nevoie de lumină şi publicitate; întunerecul şi ignoranţa, dau naştere la minciună şi nedreptate. Conştiinţa judecătorilor este necontenit luminată de razele binefăcătoare ale sufletului luminos a întregului popor. Conştiinţa neclintită a poporului stă la straja fiinţei proprietăţii fiecărui cetăţean.

CÂNTECE DE RĂZBOI

Frunzişoară de scumpie,
Cânta cucul într'o vie...
Eu credeam să-mi cânte mie,—
El cânta a bătălie!...

Cel ce face bătălie,
Ducă-se, să nu mai vie,
Moartea lui pe drum să fie, —
Spinii loc de cruce-i ţie!...

Cules de Prof. M. Bârca dela Măriuca Chihai, Mileşti, Jud. Lăpuşna.

* * *

Foaie verde trei măsline,
Pune, puică, masa bine,
Să mănânc şi eu cu tine!
Frunzuliţă busuioc,
Strânge-o nu mai stau de loc,
Nu mânânc, mâncare-aş foc!
Sună bucium să mă 'ncurc
La bătaie grea de Turc!

Frunzuliţă fragi maşcaţi,
Puică dragă, să mă caţi
Intre Iaşi şi 'ntre Galaţi,
Unde nu-i grâu sămânat, —
Numai sânge de soldat!
Sângele creştinului
Bate 'n şold tretinului;
Sângele păgânului
Bate 'n şea bătrânului!

(Cules de elevul Popa T. de la moş Gh. Grigoriu, din Ungheni).

CÂNTECE DESPRE „*MOSCALI*"

Frunzuleană afion,
In grădina lui Ion,
Toate păsările dorm,
Numai una n'are somn:

Ea zboară din pom în pom
Şi strigă: „Ion!.. Ion!.."
Şi zboară din creangă 'n creangă,
Şi strigă: „Ioane dragă!.."

Dar Ion îi la priom *)
La priomul cel de-alamă,
Unde n'au moscalii mamă,
La priomul cel de piatră,
Unde n'au moscalii tată!

(Idem.)

* * *

Frunzuleană de măr dulce,
Te-ăi sui în deal la cruce
Şi-ăi privi 'ncotro m'or duce:
De m'or duce la văgzal **)
Să ştii bine că-s moscal!
De m'or duce la Odes', —
Să ştii bine că-s ales!
De m'or duce 'n Chişinău,
Să ştii bine că-s al tău!

(Idem.)

Din colecţia Mihail I. Pricopie.

*) Cercul de recrutare.
**) Gară.

CRONICA

RECENZII.

Nichifor Crainic. — *„Ţara de peste veac“*, poezii, edit. „Cartea Românească“, Bucureşti, 1931.

Cunoscutul poet al „darurilor pământului, — al şesurilor natale“..., „teoreticianul creştinismului ortodox“ —profesorul de Literatură religioasă —mistică dela Facultatea de Teologie din Chişinău, luptătorul pentru triumful ortodoxiei, d-l Nichifor Crainic a dăruit literaturei române un nou volum de poezii, întitulat sugestiv „Ţara de peste veac“.

Poeziile din acest volum au un caracter vădit religios şi mistic. E un fel de mărturisire de credinţă înaripată pe aripele pline de mister a poeziei ce pare să se înrudească cu poezia lui Rabindranath Tagore. D-l *Crainic e o figură a tradiţionalismului nostru naţional cu cugetarea şi simţirea legată de dogmele ortodoxismului.* Volumul de poezii: „Ţara de peste veac“ stă mărturie în această privinţă. In această ţară poetul „năzueşte un colţ de cer“ (pag. 7) unde va reînmuguri „pentru veacul celalalt“ (pag. 15), şi atât; de verificat această năzuinţă e cu neputinţă, căci nimeni nu poate şti despre realitatea acestui colţ de cer decât „singur Lerul-Ler“, căci:

„Ţărmul de dincolo de mare
O fi grădină ori pustiu
Ori sloiu polar şi argintiu?
Nici tu nu ştii, nici eu nu ştiu“ (p. 121)

Un lucru e clar că în om există această năzuinţă, iar creştinul crede şi aşteaptă veacul de apoi, şi se lasă în voia Domnului, Singurul care ştie cu certitudine despre acest „colţ de cer“, în ţara unică unde se poate ajunge nu cu vehiculele noastre obişnuite, căci către această ţară a lui Lerul-Ler,

„Nu e sbor, nici drum de fer, —
Numai lamură de gând.
Numai suflet tremurând
Şi vâslaş un inger“. (pap. 6).

Pe un creştin cu astfel de năzuinţe, moartea, cea mai grea tragedie a vieţii umane, nu-l poate speria, căci prin ea noi trecem la viaţa de peste veac. Şi apoi ea n'are putere asupra noastră decât atunci când viaţa s'a sfârşit, căci ea nu-i decât:

„— paraclisierul năimit
Ce stinge candelabrele'n altare
Când liturghia vieţii s'a sfârşit.“
(pag. 116).

In altă parte poetul se exprimă astfel despre moarte:

„Moartea-i ca noaptea: gol despicat.
Intre izvor şi mare aruncat,
Trecere-i trupul vremelnic şi slab:
Lunecă sufletul ca printr'un jgheab“
(pag. 119).

Păcatul strămoşesc este minunat înfăţişat în: „Noul Adam“: I „Paradis“ şi II „Trudă“.

In partea întâia a „Noului Adam“ poetul ne înfăţişează „Vedenia Edenului tiran“ cu toată frumuseţea primordială, cu „acel nemăsurat şi vecinic bine“ de care primii oameni n'au ştiut să beneficieze, căci „mai tare ca osânda îi durea“ binele vecinic şi prin mâna Evei am căzut şi eu şi tu şi tot neamul omenesc.

„Cuvântul tău e clopotul din turlă
Vibrând zădarnic peste-un bărăgan
Când între tine şi 'ntre mine urlă
Păcatul meu cu glas de uragan“.
(pag. 113).

Poezia „Iisus prin grâu“ ne evoacă imagini scumpe din viaţa Mântuitorului, când trecea cu ucenicii printre holde şi rupeau cu toţii spice de grâu pentru a-şi potoli foamea. Poetul se vede printre ucenicii Domnului:

„Eram, socot, prea mult al lumii
Şi prea puţin al vrerii Tale
Că pământeana grijă, Doamne,
M'a 'ntârziat, stingher, pe cale“.

Poezia se termină cu un vers de o adâncă piozitate:

„Trecură veacuri, şi cu ele
că treci din nou mi s'a părut.
Şi-ţi caut urma luminoasă
în lutul moale s'o sărut". (pag. 12).

Lupta dintre inimă şi minte, dintre sentiment şi raţiune este frumos zugrăvită în poezia: „Călătorul". Inima e înfăţişată ca o roabă bună, caldă, primitoare şi gata pentru Domnul, iar mintea e asemănată cu un zăvod, ce stă la uşă şi cu colţii, scârţâind, sfarămă argumente de oase...

„Troiţă", „Cântecul apei", „Porumbieii", „Elegia celor doi", „Glasul din câmp", „Rugăciunea", „Nor", „Trup de fum", „Progres", „Fântânile trecutului" şi celelalte poezii din cari am citat câteva şi din cele ce n'am citat sunt tot atâtea perle din bogatul colier al „ţării de peste veac".

Serghie Păduraru

G. T. Niculescu-Varone. *Folklor român coreografic* (material indeit). Jocurile dela ţară, una din cele mai bogate şi mai însemnate dintre manifestările artistice a ţăranului nostru şi-au găsit un harnic cercetător în D-l G. T. Niculescu-Varone. Lucrările D-sale de până acum [1]) sunt îndeajuns de cunoscute publicului românesc.

Ultima lucrare, *Folklor român coreografic* (material inedit) Buc. 1932 cuprinde în bună parte material cules din Basarabia din judeţele Bălţi, Lăpuşna şi Soroca. Studiul începe prin o descriere a *costumului naţional în Basarabia la flăcăi şi fete* şi *obiceiurile populare în Basarabia în legătură cu dansurile noastre naţionale.* Urmează apoi un număr de 31 jocuri populare din Basarabia cu o descriere a modului cum se joacă, strigăturile ce se strigă la unele jocuri şi satele unde se joacă. Celălalt material de jocuri e cules din jud. Botoşani, Muscel şi Severin (Banat). Studiul se încheie prin un glosar de cuvinte dialectale privitoare la costumul ţărănesc de sărbătoare şi la jocurile din satele cercetate. Asemenea glosare a alcătuit şi pentru celelalte regiuni.

După o descriere amănunţită a costumului de sărbătoare la flăcăi şi fete, cu indicarea terminologiei caracteristice fiecărui obiect de îmbrăcăminte, D-l Niculescu-Varone se grăbeşte de scoate, de altfel fără de nici o argumentare prealabilă, următoarea concluzie: *„Cu toată înrâurirea rusească, în portul ţărănesc de sărbătoare a flăcăilor şi fetelor din Basarabia, predomină specificul naţional românesc".*

Portul de sărbătoare la flăcăi şi fete în Basarabia nu-i nici sub „înrâurire rusească", după cum nu „predomină specificul naţional". In portul de astăzi din Basarabia se poate de urmărit o influenţă a îmbrăcămintei orăşăneşti, aproape aceeaşi în toate oraşele, care e departe de portul naţional rusesc.

Portul de astăzi din Basarabia cuprinde foarte puţine elemente din ceea ce este portul naţional. Portul naţional trebue să fie aproape în întregime produs al industriei casnice şi să aibă croiala caracteristică de port naţional. Ori astăzi (cu regret o spunem) industria casnică are o foarte slabă contribuţie în pregătirea îmbrăcămintei. Totul se cumpără din oraş.

Iar despre croială sau aspectul exterior al portului, nu se întâlneşte la fete frumoasa iie brodată, nici catrinţa vrîstată cu toate culorile. Nu cred ca „fetele (care) poartă *matroscă* (bluză) cu vălănuţe (volănaşe) la mâneci, în loc de manşete şi este strânsă, în talie, cu *rizincă*, (elastic); *cazachin* (bluză încheiată în faţă cu cnopci (capse) încreţită supt piept, ... sau *coftă* pânzită (bluză căp-

---

[1]) *Jocuri româneşti necunoscute* cu un indice alfabetic şi bibliografic al tuturor jocurilor noastre populare. Buc. Imprimeriile Independenţa 1930. Lucrare premiată de Academia Română cu „Premiul Năsturel" — Mai 1931.

[2]) *Alte jocuri româneşti necunoscute.* Noi contribuţii la folklorul nostru coreografic Buc 1931.

[3]) *Dicţionarul jocurilor româneşti.* Coreografie populară Buc. 1931.

tuşită), care se încheie cu capse la stânga, (op. cit. p. 6) etc.", iar flăcăii „vara pantaloni susţinuţi cu *pachişte* (bretele) sau curea galbenă" sunt îmbracaţi în port naţional. Dealtfel terminologia întreagă a costumului arată că e o infiltrare a modei orăşăneşti la sate.

D-l Niculescu - Varone o dat numirea, descrierea şi strigăturile tuturor jocurilor pe care le-a văzut sau despre care i-au vorbit, dar necunoscând viaţa moldovenilor din Basarabia, (pentru prima dată era în Basarabia) nu a specificat, fiindcă n'a ştiut, care sunt jocurile vechi, autentice moldoveneşti şi care sunt venite pe calea influenţei orăşăneşti sau dela neamurile conlocuitoare din Basarabia. Alături de jocuri ca: *Coasă*, Frunza nucului, Horboţica, Hostropăţu, Juravelu, Sâscacu, Pelinaşu, etc., trece tot drept jocuri moldoveneşti şi Cracoveauca, Şaieru, Polica, (Schioapă şi treinazat, Vingherca. etc.

Ori este ştiut că dansurile din urmă sunt poloneze sau ruseşti şi sunt dansuri de salon încetăţenite de mult în clasele de sus din Basarabia. De aici au trecut şi s'au încetăţenit şi în repertoriul dansurilor moldovenilor dela sate. Calea pe care aceste dansuri au ajuns în mediul rural e cunoscută. Preoţii, învăţătorii şi în general toţi intelectualii satelor trăesc la ţară forme de viaţă orăşănească. Şi în cazul acesta, fără să vrea, sunt focare de influenţă orăşănească. La balurile organizate de intelectualii satelor, la care se adună intelectuali din câte 4 sau 5 sate, se amestecă şi dintre flăcăi mai spilcuiţi din sat, în special în satele de mazili şi de răzăşi. Aceştea sunt agenţii de influenţă apoi la „gioc" şi la nunţi. Afară de aceasta lăutarii care cântă la balurile „Intelighenţiei" cântă şi la „jocul" flăcăilor şi repertoriul de dansuri în întregime e aproape şi la unii si la alţii acelaş. Aproape toate jocurile sunt însoţite de strigături Dar şi aici autorul face o confuzie între strigatura propriu zisă şi cuvintele jocului respectiv. De aici şi numărul mare de strigături ce trece aproape la fiecare joc atunci când este ştiut că în Basarabia a dispărut aproape această podoabă a jocului românesc, *strigătura*. Dintre strigăturile date, chiar cuprinsul lor ne arată că în Basarabia nu este cunoscută strigătura şi te miri de unde a găsit şi dacă a ascultat D-l Niculescu - Varone asemenea strigături. Dau mai jos câteva deşi în marea majoritate nu se deosebesc cu mult de acestea.

La Jocul *Bătută din Glingeni* primul flăcău strigă:

Foileană de cucută
Zii, fârtate, o bătută,
C'am scăpat de boeresc
Di hatâr şi Ghir turcesc
Am scăpat de cnut rusesc
iar al treilea flăcău strgă:
Şi de jugu unguresc?!!!
(op. cit. p. 11)

„Din Oradea la Hotin
Cetatea-Albă, Severin
Curtici Sighet şi Balcic
Ştie orişice voinic
Că-i pământu strămoşesc
Şi unu-i neamu românesc.
Am scăpat deamu de-amar
Că suntem de neam roman
Strănepoţii lu Traian?!!!
(op. cit. p. 11)

La *Hora lui Cheptea* se strigă:

Frunzuleana trii vâzdoage
Haide fată, vin'on coace,
Să giucăm, gioc strămoşesc
Pi pământ basarabesc
Care ii tot românesc,
C'am scăpat de jug rusesc?!!
(op. cit. p. 21)

Cuprinsul strigăturilor ca şi factura versurilor dovedesc că nu sunt produs al spiritului de creaţie al poporului şi dacă vre-un flăcău o ştia de prin cărţi sau învăţate la armată nu poate fi trecută ca strigătură moldovenească. Dealtfel studiul întreg e alcătuit după o metodă insuficient ştiinţifică. Dansul e în strînsă legătură cu muzica după care se joacă. Cu un fonograf, autorul ar fi putut sa culeagă şi partea muzicală a jocului şi să ne reînvie mai plastic natura dansului, după cum, mişcările dansurilor le-ar fi putut prinde cu ajutorul unui cinematograf. In lipsă de cinematograf, ar fi putut să ne

dea câteva fotografii care să prezinte aspectul horei sau „giocului" moldovenesc. Desenurile cu care este ilustrată cartea, nici unul nu se referă la satele basarabene.

O manifestare artistică atât de bogată şi complicată cum sunt jocurile populare nu se pot astăzi prezenta într'un studiu cu adevărat ştiinţific fără ca să nu întrebuinţez în culegerea materialului şi aparate tehnice. Studiul e plin de multe greşeli datorite în mare parte faptului că autorul cunoaşte foarte puţin viaţa poporului moldovenesc din Basarabia. Totuşi pentru partea de descriere a costumului de sărbătoare din Basarabia şi prezentarea unui glosar de cuvinte dialectale referitoare la costum şi la dansuri, precum şi pentru înregistrarea numelor unui număr aşa de mare de jocuri moldoveneşti şi măsura în care descopere un teren virgin de cercetare a vieţii populare deşteptând astfel curiozitatea şi interesul altor cercetători mai bine pregătiţi (mă gândesc la basarabeni) lucrarea are merite mari.

Cei doritori să cunoască şi această lature din viaţa aşa de bogată în manifestări artistice a moldovenilor folosesc mult şi simt o mare plăcerea cetind lucrarea D-lui G. T. Niculescu-Varone.

Petre V. Ştefănucă

REVISTE

Revista „Gândirea" a d-lui Nichifor Crainic lansează în numărul ei cel mai recent, apărut de Paşti, pe un poet nou. La cronica de la ultimele pagini ale revistei ni se spune că e vorba de un fiu al poporului, un poet ţăran care, ca şi d. Crainic, îşi trage inspiraţia „din simetria brazdelor arate".

Fără a da numele poetului revista publică un ciclu din poeziile fericitului cuceritor al nouilor provincii lirice.

Iata un model:

VOEVOZII

Steag la poartă verde şi cârpit.
Taică, taică, cui am mai rămas?
Se prăpădi şi Moş Ilie Ispas
Om fudul şi rău—însă cinstit.
Dintre flori de deal ce 'nneacă trupul,
Gheba scrisă, o mustaţă veche
Şi căciula—pusă pe-o ureche;
Par'că-i, adormit, Vasile Lupu.

Dar., Ei da, dar tocmai când cetitorii erau mai nedumeriţi asupra... stării civile a poetului nou. d. G Călinescu vine să ne spue în „România Literară" că poetul nu e chiar atât de nou şi că răspunde la bine cunoscutul nume de N. Crevedia..

Asta-i una la mână. A doua greşală—ca să zicem aşa—o comite d. Crainic în recenzia pe care o face „Vieţei Basarabiei".

Iată proelogomena plasată de d. Crainic înaintea celor câte-va propoziţii de aprecieri cu privire la revista noastră:

Numele Basarabiei e o artificialitate politică. In România Mare el ar fi trebuit să dispară pentru a reveni la starea dinainte de 1812. Dacă limbajul curent l-a adoptat e, poate, pentru a defini prin el o stare culturală tranzitorie care întârzie prea mult. Basarabie şi basarabean înseamnă un românism nepus încă la punct cu cultura noastră naţională. In România Mare e într'adevăr ceva unic, fiindcă provincia dela Nistru e singura care înaintează foarte greu şi încet în românizarea culturală. Explicaţia stă în formaţia neromânească a păturei conducătoare în politică, pătură ce ne-a venit formată în cultura rusească şi care nu are nici un interes pentru cea românească. Intre basarabenii din generaţia Unirii preocupările intelectuale ale noastre sânt inexistente. Aceasta a avut repercusiuni stagnante asupra întregei activităţi ce trebuia să însemne acolo un progres cultural românesc.

Chiar oameni formaţi de mai înainte în Universitatea vechiului regat, ca d. Pan. Halippa, au renunţat la activitatea cultural-românească pentrn a nu părea, poate, incomozi într'o stare de indiferenţă generală. Până la războiu Pan. Halippa avusese o rodnică activitate culturală. După război niciuna. Ajungând ministru, întâiul lucru ce trebuia să-l facă acolo era preocu-

parea culturii româneşti, dar întâiul lucru ce l-a făcut a fost apologia stupidă a culturii ruseşti.

Este desigur foarte uşor de a învinui şi foarte greu a te apăra. D. Crainic afirmă nişte enormităţi, fără a aduce în sprijinul afirmaţiilor sale forţa probantă o faptelor.

Ar putea să ne arate D. Crainic o singură împrejurare în care d. Halippa să fi făcut apologia culturii ruseşti?

Aşteptăm...

A. T.

INSEMNĂRI

Ce vrea „Viaţa Basarabei"?—Cele patru numere apărute până acum din revista noastră au prilejiuit unele nedumeriri şi comentarii ce se cer puse la punct.

Ni s'au comunicat în primul rând obiecţiuni cu privire la dualismul cuprinsului: în paginile „Vieţei Basarabiei" găsesc adăpost alături de contribuţii de mare format intelectual şi unele producţiuni cu caracter mai modest.

Tuturora acelora cari văd în asta un neajuns le răspundem că „Viaţa Basarabiei" fiind unica revistă de cultură în Basarabia, ea se adresază implicit nu unei singure categorii de cititorii ci mai multor categorii. De aici necesitatea ca sumarul ei să fie mixt, fără a fi totuşi un amestec confuz.

In situaţia intelectuală de astăzi din Basarabia publicaţia noastră trebue să aibă ca îndreptar de căpetenie că în cultura poporului de pe aceste meleaguri îşi are obârşia viitorul lui naţional şi deci se impune mai întâi de toate să înceapă cu aşternerea acestei culturi. Cuvântul care mângâe, întăreşte, luminează şi îndrumează e aşteptat pretutindeni în Basarabia de intelectualul de la oraş ca şi de intelectualitatea satului.

Frumuseţele minţii, sufletului şi graiului românesc se cuvine a fi înfăţişate ţăranilor basarabeni ştiutori de carte, preoţilor, dascălilor, învăţătorilor; într'un cuvânt, tuturor fruntaşilor umili ai unei populaţii moldoveneşti care nu şi-a avut până acum partea cuvenită.

O parte din graiul paginilor noastre trebue şă fie aşadar şi este — un grai cu cuvinte înţelese oricui, cu sintaxă simplă, fără podoabe de stil, — un grai care să meargă cum se zice dela suflet la suflet.

Aşa a conceput d. P. Halippa menirea „Vieţii Basarabiei" în momentul când s'a hotărît să ia asupra-şi greaua misiune a conducerii ei

Revistei noastre îi incumbă de a fi în momentul de faţă o tribună de luptă pentru cucerirea întinselor ţinuturi culturale pentru această provincie şi un amvon de predică pentru toate năzuinţele băştinaşe.

Un cuvânt mai mult, ar fi să spunem că „Viaţa Basarabiei" n'a pornit la drum hotărnicită de formule, de dogme şi principii strâmte de bisericuţă.

Fără a fi o babilonie revista aceasta, ivită la momentul oportun în inima Basarabiei, vrea să fie locul de întâlnire al tuturor sufletelor pline de iubire pentru norodul moldovenesc dintre Prut şi Nistru.

Aceasta este — în prima linie — lozinca noastră de muncă, şi acesta este — mai presus de orice preocupări — idealul nostru.

A. T.

Spre un alt regionalism. — In ziarul „Cuvântul" din Bucureşti a apărut un judicios articol despre doleanţele „regionale", semnat de scriitorul I. Agârbiceanu. Il reproducem aci aproape în întregime:

„In sine însuşi termenul de „regional" şi „doleanţe regionale" nu au nimic primejdios sau agresiv; în ele însile nu pot fi interpretate ca cuprinzând ceva potrivnic unirii sufleteşti, sau unităţii politice a neamului „Regionalismul", sau „provincialismul" puteau rămânea termeni foarte respectaţi în ideologia şi problemele politice ale României întregite, dacă nu ar fi fost compromişi cum a fost, de altfel şi termenul de centralism", prin aceia cari i-au exploatat din interes de partid.

România, compusă din provincii româneşti, din regiuni străvechi naţionale prin marea majoritate a populaţiei, desigur că are multe şi variate doleanţe pe provincii, pe regiuni, pe lângă interesele generale ale ţării întregi. Ba e limpede pentru ori şi cine că cele mai multe din interesele generale de Stat se compun din aceste interese ale părţilor Statului, şi rareori interesul general superior pretinde jertfirea, în total sau în parte, a interesului regional. Cele mai multe dintre cele din urmă sunt tot atât de naţionale ca şi cele dintâi. Şi *acestea* trebue să primeze de câte ori se pune, cu sinceritate şi cu seriozitate problema regionalismului necompromis.

Cum interesele naţionale specifice unor regiuni nu pot fi nici amuţite nici desconsiderate, fără primejduirea Statului unitar, e limpede că ele vor fi agitate mereu, până vor fi soluţionate. Aşa că termenul de regionalism" sau „provincialism" în viitoarele lupte politice, în legiferare, în întreaga viaţă publică a României, va trebui reabilitat Tot asemenea în opinia publică. Fiindcă problemele ce cuprinde se vor pune mereu, chiar în folosul şi întărirea Statului.

Reabilitarea atârnă de *felul* cum se vor pune aceste probleme în viitor, de pregătirea, de priceperea, de sinceritatea şi cinstea politică a celor ce le vor pune şi în forurile competente — legislative şi de guvernare — şi în faţa maselor mari.

In primul rând doleanţele regionaliste nu mai pot constitui sâmburele unui partid politic, postul său cel mai tare Ele vor trebui însă precizate şi fixate în programul tuturor partidelor politice româneşti. Şi nu pentru a cuceri cu ele alegători, ci pentru a le înfăptui după posibilităţile ce vor fi când se vor afla la guvern, sau ajutând sincer la înfăptuirea lor pe alţii cari s'ar întâmpla să deţină puterea.

In al doilea rând: aceste doleanţe, puse în cadrele unui program de guvernare a ţării întregi, nu mai pot fi nici exagerate, nici trecute cu vederea, presupunând, fireşte în toate cazurile, buna credinţă, voinţa sinceră de-a executa programul.

In al treilea rând: s'ar rări mandatarii naţiunii cari prin trei lozinci regionaliste, sau prin trei de combatere a acestora, se aleg parlamentari în toate corpurile legislative pentru a-şi ţinea interpelarea celor trei lozinci. Posibilitatea exagerărilor dela tribuna parlamentară, din întruniri, sau din presa de partid ar scădea mult. Fiindcă, în asemenea caz nu mai e responsabil singur oratorul centralist sau regionalist, ci întreg partidul. Şi întreg partidul trebue să fie sensibil".

Oricum, reabilitarea regionalismului sănătos, e o necesitate pentru multă vreme de-aici înainte.

Problema regionalistă este de patrusprezece ani necontenit desbătută cu însufleţire prin publicitate şi folosită în scopuri amestecate în viaţa noastră politică.

Constatatările şi opiniile d-lui Agârbiceanu sunt deci cu atât mai bine venite. Aşa trebue pusă problema.

Modul de a vedea al d-lui Agârbiceanu este cel just. Dela unire încoace formulele cuprinse în articolul d-sale din „Cuvântul" constituesc poate cea mai bună punere la punct a chestiunei regionalismului nouilor provincii.

A. T.

Pavel Ştefan Leonard, din scrierile căruia dăm câteva rostiri în numărul de faţă şi asupra operii căruia vom stărui altă dată mai pe larg, se trage din cunoscutul în Basarabia neam al Leonarzilor, care are origina sa în Veneţia, unde purta numele de Leonardi. In secolul al XV şi al XVI aceştia erau armatori bogaţi, cari aveau corăbiile lor şi făceau comerţ în toată Marea Mediterană. In secolul al XVII-lea o ramură a Leonarzilor s'a aşezat la Constantinopole, în vestita mahala a Fanarului.

In Moldova Leonarzii au venit în anii 40 ai secolului al XVIII-lea, cu unul din acei gospodari fanarioţi rânduiţi de Poarta Otomană, cari, când veneau în Principatele Dunărene, a-

duceau cu dânşii câţiva oamenii de casă şi aceştia jucau apoi, în timpul cât domneau protectorii lor, un rol însemnat în conducerea ţării.

Leonarzii, venind din Constantinopole, s'au aşezat la Iaşi, iar apoi, spre sfârşitul secolului al XVIII-lea s'au răspândit în Basarabia, unde cumpărau şi arendau moşii şi gospodăreau. Tatăl lui Pavel Leonard — Ştefan Pavel Leonard a cumpărat în 1883 moşia Cubolta dela Domnitorul Moldovei — Mihail Sturdza.

Pavel Şt. Leonard s'a născut în 1837 şi a murit în 1891. A învăţat la Odessa. A trăit în epoca cunoscutelor reforme ale împăratului Alexandru II şi a jucat un rol important în viaţa locală basarabeană şi mai ales s'a interesat de problema învăţământului popular. Multe şcoli, întreţinute de Zemstvă, sau de conducerea bisericească, au fost înfiinţate în judeţele Sorocii şi a Bălţilor prin stăruinţa lui P. Şt. Leonard. Primăvara el totdeauna vizita şcoalele şi asista personal la examenele şcoalare, urmărind în calitate de efor şcolar activitatea învăţătorilor şi elevilor.

A fost unul din oamenii luminaţi şi învăţaţi ai timpului său şi în urma sa a lăsat o samă de scrieri, precum: „Schiţe din viaţa Europei", a căror numai primă parte, pe care am găsit-o, are 728 pagini, apărută în limba rusă la Petersburg, după 1870. Mai cunoaştem apoi, tot în limba rusă: „Vizite în gubernie" — apărute tot la Petersburg, în 1878, în 423 pagini; „Tripla alianţă şi Anglia" — apărută în Petersburg, la 1876, în 96 pagini; „Despre ameliorarea vieţii ţăranilor în Basarabia" — tipărită la Lipsca, în 1866, în 48 pagini; „Criza agricolă şi industrială" — tipărită la Paris, în 1883, în 70 pagini; „Discurs ţinut în adunarea nobilimei basarabene" — apărut în broşură la Odessa în 1884 — 30 pagini; şi o lucrare în limba franceză: „Réflexions sur un grand Règne et sur le catholicisme", apărută la Petersburg, în 1864 — 58 pagini. Merită să fie notată mai ales lucrarea cu privire la ameliorarea vieţii ţăranilor basarabeni, care pe vremea sa a trezit atenţia generală. Iar pentru cel ce semnează aceste puţine rânduri, este plăcut să pomenească faptul că cele mai voluminoase lucrări au fost scrise în satul natal — Cubolta, din jud. Sorocii — pe vremuri, azi din jud. Bălţilor.

Trăind multă vreme la Petersburg, Pavel Şt. Leonard a jucat un rol destul de important în societatea capitalei de altă dată a Rusiei. Bucurându-se de mare trecere în cercurile guvernamentale, P. Şt. Leonard deseori intervenea întru apărarea intereselor şi nevoilor basarabene şi între altele a contribuit la construirea liniei ferate Ocniţa - Bălţi - Mateuţi - Slobodca, prin care cerealele basarabene din cele mai bogate judeţe ale provinciei noastre căpătau o scurgere prielnică spre Odessa.

Om cult, independent şi scriitor P. Ş Leonard a trăit în anturajul oamenilor de valoare din vremea sa. Fiica sa, din căsătoria cu Anastasia St. Vutecici - Beleţchi — Ecaterina este căsătorită cu fiul fostului director al unui din cele mai răspândite ziare din Rusia de pe vremuri — „Svet" — d. Comarov. Pavel Şt. Leonard, îngropat la Cubolta, a lăsat după sine o bibliotecă bogată cu cărţi din domeniul istoric, filosofic, economic şi politic.

P. H.

Lucrări despre şi pentru Basarabia. Pare se că în atmosfera intelectuală basarabeană s'a produs o schimbare îmbucurătoare. De unde înainte vreme, în provincia noastră domnea o apatie subliniată prin lipsa de publicaţiuni româneşti şi lucrări asupra Basarabiei, astăzi apar în Chişinău: ziarele cotidiane „Curierul"*) şi „Basarabia"; ziarele săptămânale „Cuvânt Moldovenesc" şi „Izbânda"; foile de partid „Viaţa Basarabiei" — naţional-ţărănistă şi „Dreptatea" — liberală; revistele: „Luminătorul" — cea mai veche publicaţiune românească în Basarabia, „Misionarul", „Studentul" şi „Arhiva Basarabiei" despre care am vorbit în numărul trecut al revistei noastre. Pe lângă aceste,

*) A încetat apariţia, anunţându-se la Bucureşti.

mai apar în româneşte şi ruseşte „Furnica" — revistă cooperatistă, „Raza" — „Свѣтъ" — foaie săptămânală, „Buletinul agricol", „Buletinul Camerii de comerţ" şi „Viaţa noastră avicolă".

Acum decurând a început să mai apară în Chişinău şi „Revista Societăţii amatorilor antichităţii din Basarabia", trasă la şapirograf de d. V. Adiasevici şi dând în cele două numere apărute, fiecare în câte 32 pagini, lucruri destul de interesante din trecutul basarabean.

Iar cu totul recent s'au mai anunţat următoarele: un album de figuri basarabene din anii premergători Unirii sau participante la marele nostru act istoric, cu texte explicative de căpitan Gh. Andronachi; un volum al d-lui Manuil Poliac—„Materiale despre literatura Basarabiei, fotografiile şi biografiile persoanelor care au legătură cu Basarabia, precum şi vederi basarabene"; şi o „Antologie a poeziei basarabene" întocmită de d. Al. David.

Toate acestea ne fac să credem, că ghiaţa basarabeană se va topi cu desăvârşire.

P. C.

Antologia poeţilor basarabeni. In cei 106 ani, cât Basarabia a stat sub stăpânirea rusă, ea a avut continuu o viaţă românească. Continuitatea românească în viaţa spirituală a Basarabiei sub Ruşi este netăgăduită. Sufletul românesc s'a manifestat aici sub toate formele. Limba românească, singura pe care o înţelegea norodul din această provincie a fost cel mai puternic sprijin al românismului. Ea a fost haina în care s'au îmbrăcat toate manifestările culturii româneşti în cei 106 ani de asuprire rusească: şcoală, administraţie, slujbă religioasă, teatru, literatură, presă etc. Studiul d-lui profesor universitar Ştefan Ciobanu (Cultura romînească în Basarabia sub stăpânirea rusă Chişinău 1923) este destul de elocvent în această privinţă. Tot în potirele cuvintelor potrivite ale limbii româneşti şi-au turnat simţămintele acei inzestraţi cu harul divin. Cu toată cenuşa culturii ruseşti, aruncată de vânt asupra Basarabiei, sufletul românesc s'a manifestat aici şi în tiparele poeziei. Poeţii: Alexandru Hasdeu, Costache Stamati, T. Vârnav, Ion Sârbu, Gheorghe Păun, Alexis Nacco, Tudose Roman, Matei Donici, Alecu Mateevici, Pantelimon Halippa, Ion Buzdugan dintre acei cari au trăit şi trăiesc în Basarabia, precum şi poeţi şi scriitori ca Alexandru Donici, Bogdan P., Hasdeu, Alecu Russo, Zamfir Arbore, Constantin Stere, dintre acei car au trecut în România liberă, — sunt expresiuni ale sufletului românesc din Basarabia. Este drept că numărul lor nu este prea mare; dar în condiţiunile de atunci nici nu se putea altfel. Basarabia, dacă n'ar fi fost sub stăpânirea rusească, ar fi dat poate acelaş număr de poeţi, scriitori şi artişti pe cari i-a dăruit culturii româneşti cealaltă parte a Moldovii din stânga Prutului. Pierzând Basarabia,neamul românesc a pierdut, poate, un Alexandri, un Eminescu, un Conta, un Grigorescu.

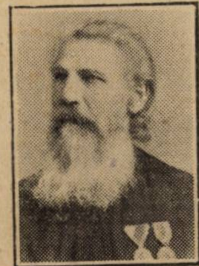
Numele înşirate mai sus sunt puţin sau deloc cunoscute publicului românesc cititor. Este drept că producţiunile poeţilor basarabeni nu se disting prin o valoare literară deosebită. Dar ele cristalizază suferinţele şi aspiraţiile sufletului românesc din Basarabia asuprită. Şi pentru aceasta trebuie cunoscute. Cum însă cele mai multe zac încă în manuscrise sau rătăcite prin diferite periodice şi sunt, deci, inaccesibile marelui public, d-l profesor universitar *Nicolae Catorjan*, sub a cărui îngrijire apar „Clasicii români comentanţi" în editura „Scrisul Românesc" din Craiova, a hotărît să scoată, în această colecţie, şi o *„Antologie a Poeţilor Basarabeni"*, care va fi alcătuită de d-l *Alexandru David*, student la Facultatea de Litere din Bucureşti şi va apare în cursul acestui an. Cartea, cuprinzând peste 300 pagini, va costa cel mult 100 lei şi se va tipări într'un număr limitat de exemplare numai pentru cei înscrişi. Cei ce doresc s'o aibă sunt rugaţi a se anunţa prin o carte poştală la redacţia gazetei *Cuvânt Moldovenesc* Bulevar-

dul Regele Carol II Nr 67 Chişinău. Inscrierile se fac până la 1 Iulie a. c.

Facem un apel călduros la toţi intelectualii din Basarabia ca să subscrie cât mai mulţi.

B. P.

O aniversare.

La 24 Aprilie a. c. s'au împlinit 25 ani dela moartea celui mai mare folklorist român, preotul - profesor şi academician Simeon Florea Marian.

Aniversarea aceasta a trecut neobservată şi la Academia română şi la şcolile şi instituţiile culturale bucovinene, căreia răposatul le-a dat viaţă şi strălucire cu munca sa harnică şi rodnică de aproape patru decenii In schimb câţiva foşti elevi şi admiratori au prăznuit momentul acesta cu cinstea cuvenită Primăria oraşului Suceava, unde Marian a trăit şi lucrat ultimii 24 ani din viaţă şi unde este înmormântat. a organizat o serbare comemorativă la care a vorbit primarul Eugeniu Varzariu şi profesorul universitar Victor Morariu, ambii elevi ai celui mort. Cu cheltuiala primăriei s'a aşezat pe casa lui Marian din fosta stradă Sf. Nicolae, care azi îi poartă numele, o tablă de granit cu următoarea inscripţie: „In această casă, câştigată cu condeiul, a trăit şi a lucrat Academicianul Simeon Florea Marian (1847 - 1907), care a cules şi studiat roadele înţelepciunii şi simţirii poporului român". Alt admirator, ţăran ca şi Marian, dascălul Constantin Milici din satul Soloneţ, i-a închinat un număr special din revista sa de folklor „Ţara Fagilor".

Atât! Şi credem că este mult în aceste vremuri de brutal materialism şi politicianism sterp, când munca idealistă a marilor noştri înaintaşi, ieşiţi mai cu seamă din umbra modestă a satelor, nu este preţuită după cuviinţă. Ca revistă basarabeană ţinem să relevăm că Marian a avut strânse legături culturale şi sufleteşti şi cu basarabenii: Bogdan Petriceicu Hasdeu, Zamfir Arbore, profesorul universitar din St. Petersburg A. Sîrcu, fiu de ţăran din comuna Străşeni, etc.

X.

---

† Paul Doumer.

— Braţul unui rus exaltat a ridicat revolverul împotriva celor 75 de ani ai unuia dintre cei mai buni cetaţeni ai Franţei.

Gestul criminal al lui Gorgulov reamînteşte tragicul precedent din anul 1894, când un alt preşedinte al republicei franceze Sadi Cornot a căzut sub pumnalul anarhistului italian Santo Caserio.

In istoria Franţei, începând dela secolul al 16-lea nu se numără decât patru atentate împotriva oamenilor de stat: Henri III, Henri IV, Sadi Cornot şi Paul Doumer.

Asasinarea fostului preşedinte al republicei franceze Paul Doumer este unul din actele cele mai stupide şi mai groaznice. Pornit de foarte de jos, ca fiu al unor simpli muncitori cu braţele—el însuşi debutând în viaţă ca lucrător manual —Paul Doumer a urcat prin muncă stăruitoare şi datorită inteligenţei sale uimitoare toate treptele ascensiunei: profesor, parlamentar, ministru al coloniilor, preşedinte al maturului corp francez şi în cele din urmă—primul magistrat al republicei.

Intr'adevăr, tragică soartă! In amurgul unei vieţi de muncă fără preget, consacrată în întregime binelui public, moartea celor patru fii ai lui, seceraţi pe câmpul de luptă... Ridicarea în mijlocul simpatiei plină de respect a întregului popor francez, pe treapta cea mai înaltă a cinstei... Apoi într'o zi, fără veste, gestul idiot al unui maniac sau al unui agent în slujba anarhiei, adau-

gă la calvarul mamei îndurerate zăbranicul vădurei înlăcrămate..

Lumea întreagă — alături de ţara căreia ilustrul bătrân i-a consacrat tot ce-a avut mai bun în viaţă — a deplâns cutremurată de emoţie greua lovitură încercată de nobila Franţa şi s'a închinat cu evlavie în faţa rămăşiţelor pământeşti ale primului ei cetăţean. A. T.

† **Albert Thomas.** — Marele democrat Albert Thomas, directorul Biroului internaţional al muncei, a murit subit în seara zilei de 7 Mai în garderoba unui restaurant din Paris. Cu coborîrea lui în mormânt dispare una din cele mai marcante personalităţi ale vieţei internaţionale. El era bine cunoscut şi apreciat în toate capitalele lumei şi în special la Geneva. Născut în anul 1878 la Champigny, pe Marna, el s'a consacrat din prima tinereţe activităţii politice. Protectorul lui era Jean Jaurès. In anul 1910 Thomas a fost ales pentru prima dată deputat; în timpul războiului a fost subsecretar de stat şi ministru al armamentului; în 1919 a fost din nou ales deputat. In 1920 părăsi cariera politică pentru a prelua conducerea Biroului internaţional al muncei din Geneva.

S'ar putea spune că Biroul internaţional al muncei este opera lui.

Numai cu câte-va zile înainte de a muri, la a şeasesprezecea adunare a muncei la Geneva, Albert Thomas şi-a încheiat discursul cu următoarele cuvinte cari, astăzi, când acela care le-a rostit nu mai este, capătă un sens de impresionant presentiment: „Nu mai este nici un moment de pierdut cu privire la măsurile indispensabile menite a remedia criza economică". Albert Thomas îşi presimţia poate apropiatul sfârşit.

Prin moartea lui, Biuroul internaţional al muncii pierde pe animatorul său iar România un prieten devotat. In epoca cea mai grea a războiului nostru pentru întregire, în timpul refugiului din Moldova, vizita lui Albert Thomas la Iaşi a fost o adevărată licărire de nădejde. El a venit după încheerea păcei din nou în România pentru a se interesa de Casa asigurărilor sociale.

Albert Thomas dispare înainte de a-şi fi putut duce la bun capăt opera întreprinsă şi într'un moment istoric când clasele muncitoreşti au mai mult ca ori când nevoe de un glas senin care să le împiedice dela precipitarea în haos... A. T.

1906—1931. Primim dela părintele Petre Gheorghian, fost coleg de Seminar cu răposatul poet Alecu Mateevici, strofele de mai jos, cărora le facem loc în revistă, cu plăcere.

*

Când adâncit în manuale
A. Mateevici mai uita
De Muza lui, luându-şi lira,
Ea lângă mine s'aşeza.

I-mi da un petec de hârtie
Şi un creion tocit cu dinţii
Şi î-mi cânta melancolie
De-ascunsul dor al suferinţii.

Si eu prindeam în vers sonor
Cântarea vecinicului dor,
O reciteam, mă mângâiam
Şi seara 'n sobă-o aruncam.

Şi astăzi, când mai vreau să cânt
Un cântec plin de veselie,
La vers zădarnic mă avânt,
Şi muza'n van o chem să vie.

P. Gheorghian

Tipografia Băncii Centrale Cooperative
Chişinău, str. Principele Nicolae No. 25

S'AU PRIMIT LA REDACŢIA „V. B.":

1. *„Luminătorul"* — revista bisericei din Basarabia, apare de 2 ori pe lună la Chişinău.
2. *„Luminişuri"* — revistă lunară, la Craiova.
3. *„Progresul social"* — revistă lunară de studii politice, sociale şi economice, la Bucureşti.
4. *„Licurici"* — revista Societăţii Culturale „B. P. Hasdeu" de pe lângă liceul de băieţi Nr. 1 din Chişinău.
5. *„Macedonia"* — revista de orientare in problemele macedonene şi balcanice, la Bucureşti
6. *„Cristalul"* — revistă săptămânală, la Bucureşti.
7. *„Graiul satului"* — revistă ilustrată pentru popor, la Bucureşti
8. *Secolul"* — publicaţiune săptămânală politică şi de cultură generală, la Bucureşti.
9. *„România literară"* — gazetă săptămânală de critică şi informaţie artistică, literară şi culturală, la Bucureşti.
10. *„Drumul nou"* — foaie de popularizare agricolă, apare de 2 ori pe lună, la Bucureşti.
11. *„Bacăul"* — organ indepednnt săptămânal.
12. *„Curentul Băcăului"* — organ săptămânal al intereselor obşteşti.
13. *„Ştirea"* — politică, socială, economică, la Arad.
14. *„Răboj"* — literar, la Bucureşti.

CHEMARE.

„Viaţa Basarabiei" şi-a expus programul în primul ei număr. In cadrul acelui program înţelegem a fi plini de luare aminte faţă de manifestările scrisului românesc ale vlăstarelor născute şi crescute pe pământul Basarabiei şi care azi s'ar găsi altoite ori unde în cuprinsul României Mari. De aceia îndreptăm chemarea noastră către toţi aceştia, îndemnându-i să răspundă la ea.

Faptele bune, faptele de cultură, lucrările de ştiinţă şi scrisul măestrit ale basarabenilor vor găsi întotdeauna ecou şi adăpost în paginile revistei noastre.

Nu vom precupeţi nimic şi nu ne vom da în lături dela nici un sacrificiu, pentru a putea arăta colectivităţii româneşti de pretutindeni comorile sufleteşti ce zac încă nedeslănţuite în spiritul fraţilor dintre Prut şi Nistru.

Basarabia culturală încă nu s'a manifestat colectiv şi nu şi-a dat încă măsura puterilor ei. Incurajând pe tinerii ei scriitori şi dând posibilitate oamenilor ei de cultura să afirme aci posibilităţile intelectuale ale provinciei noastre, socotim că este pasul care duce la crearea unei atmosfere noui pe un tărâm pe care s'a lucrat până acum disparat şi fără ecou.

Chemăm deci pe fraţii noştri la lucru.

„V. B.".

Abonamentele şi toată corespondenţa pentru revista „Viaţa Basarabei" se trimite pe adresa următoare:
D-lui Pan. Halippa, str. Iaşilor 15, Chişinău.

Redacţia şi
Administraţia Revistei „V. B."

Colaboratorii revistei „Viaţa Basarabei“ sunt rugaţi să trimită materialul lor scris citeţ şi numai pe o parte.

Orele de lucru şi de primire la redacţia şi administraţia revistei „Viaţa Basarabei“ sunt: seara între 6-7.

Redacţia şi administraţia
revistei „V. B.“

Acest număr al revistei „Viaţa Basarabei“ se trimite spre a se lua cunoştinţă de editura noastră, cu rugămintea către adresaţi de a se abona.

Reţinerea numărului acestuia o vom considera ca un consimţimânt de a se prenumera printre abonaţii noştri.

Dacă nu doriţi să fiţi abonat la revistă, rugăm să ne restituiţi numerele primite, cu indicaţia „retur“ şi fără a rupe adresa veche.

Administraţia revistei „V. B.“

Rugăm stăruitor pe prietenii şi abonaţii revistei să o dea spre cetire tuturor doritorilor, îndemnându-i să se aboneze.

La prima cerere, se va trimite oricui numerele apărute.

Rugăm adresa să fie dată exact, arătând şi oficiul poştal.

Administraţia revistei „V. B.“

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi lei 500.

Preţul 15 lei

ANUL I. No. 6 IUNIE 1932.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociaţia culturală „Cuvânt Moldovenesc"

Director PAN. HALIPPA

Amurg, lângă Tighina.

SUMARUL:

Redacţia şi Administraţia: Chişinău, str. Iaşilor No. 15.